

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky

ŽIVOT DÍTĚTE V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI

CHILD'S LIFE IN A FOSTER CARE

Bakalářská práce

BLANKA DEJLOVÁ

**Vychovatelství
Kombinované studium**

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D.

PRAHA 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením doc. PaedDr. Stanislava Bendla, Ph.D.

V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 13. 4. 2012

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'D. J. J.', written above a dotted line.

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce doc. PaedDr. Stanislavu Bendlovi, Ph.D. za trpělivost, cenné rady a připomínky. Dále chci poděkovat své rodině, díky které jsem byla schopná práci dokončit. A v neposlední řadě náhradním rodičům – Monice a Alešovi, jejich dceři Lucii, sociální pracovníci paní Šandové a vychovatelce paní Hřebecké, od kterých jsem se dozvěděla spoustu důležitých informací a bez nichž bych tuto bakalářskou práci nemohla napsat.

ANOTACE

Dejlová, B.: Život dítěte v náhradní rodinné péči /Bakalářská práce/ Praha 2012. 63 stran. Univerzita Karlova Praha.

Tato bakalářská práce pojednává o problematice náhradní rodinné péče, zejména pak o soužití náhradních rodičů a přijatého dítěte, které má výchovné problémy. Práce je členěna na dvě části, a to teoretickou a empirickou.

Teoretická část se věnuje popisu forem náhradní rodinné péče v České republice a její historii. Zabývá se také sžitím – příprava, utváření vazeb atd. a následným soužitím – vývoj, výchova, vztahy, okolí, atd. dítěte s náhradní rodinou.

V empirické části jde o kvalitativně orientovaný výzkum prostřednictvím případové studie, kdy nástrojem sběru dat je nestandardizovaný rozhovor, pozorování a studium a analýza dokumentů. Cílovou skupinu tvoří náhradní rodiče a jejich dcera, se kterou v současné době řeší vážné výchovné problémy.

Cílem bakalářské práce je seznámení s problematikou náhradní rodinné péče a přiblížením konkrétního případu dítěte s výchovnými problémy zmapovat, jak tuto situaci řeší rodina. Práce měla dát odpověď na to, jaké faktory mohly mít vliv na projevení se výchovných problémů vybraného dítěte.

Provedeným výzkumem bylo zjištěno, že na vzniku výchovných problémů vybraného dítěte v případové studii, měl hlavní vliv romský původ. Dále pasivní přístup, pohodlnost, lenost, emotivní výbušnost, vzhlížení ke kamarádům se závadovým chováním a puberta, která výše zmíněné umocnila.

Klíčová slova

Náhradní rodinná péče – Náhradní rodina – Náhradní rodiče – Osvojení – Pěstounská péče – Výchova – Výchovné metody

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

ANNOTATION

Dejlová, B.: Child's life in a foster care /Bachelor Paper/ Prague 2012. 63 pages. Charles University Prague.

This Bachelor Paper deals with the points at issue of a foster care, especially living together of foster parents and a child with educational problems taken into care. The Paper is divided into two parts, theoretical and empirical ones.

The theoretical part is devoted to a description and history of foster care forms in the Czech Republic. It also deals with living together – its preparation, making relations, etc. and subsequent living together – a child's in a foster family development, bringing up, relationships, surroundings, etc.

In the empirical part there is a qualitatively focused research in a form of case Study, where an unstandardized interview, an observation and a study and analysis of documents are a tool of data collection. The target group is made by foster parents and their daughter, who is causing serious educational problems.

The goal of this Bachelor Paper is to introduce problems of foster care and show a real case of a child with educational problems and show how this situation is solved in this family. The Paper should provide an answer to what factors could affect educational problems of the child.

Roma origin, and a passive approach, comfort, laziness, emotional explosiveness, looking up to friends with troublesome behaviour and the age of puberty which intensified the above mentioned have been revealed as the main cause of creation of educational problems of the child in the case study of the carried out research.

Key words

Foster care – Foster family – Foster parents – Adoption – Bringing up – Educational methods

A agree with lending my Bachelor Paper within the library services.

OBSAH

Str.

I. ÚVOD.....	8
II. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Formy náhradní rodinné péče	11
1.1 Osvojení	11
1.2 Pěstounská péče	12
1.3 Poručenství a opatrovnictví	13
1.4 Svěření dítěte do péče jiné FO než rodiče	14
1.5 Zprostředkování osvojení a pěstounské péče	14
2. Historie náhradní rodinné péče	15
3. Sžívání dítěte s náhradní rodinou	17
3.1 Psychická příprava na přijetí dítěte	17
3.2 Odborná příprava žadatelů o NRP	18
3.3 Utváření nových vztahů	19
4. Soužití dítěte a náhradních rodičů	20
4.1 Vývoj dítěte v NRP	20
4.1.1 Kojenecký věk	20
4.1.2 Batolecí věk	21
4.1.3 Předškolní věk	21
4.2 Výchova dětí v NRP	22
4.2.1 Chyby ve výchově	22
4.2.2 Principy rodinné výchovy	23
4.3 Rodinné vztahy a vztahy s okolím	24
4.4 Zvládání náročných situací v náhradních rodinách	26

III. EMPIRICKÁ ČÁST	27
5. Popis metodologie	28
5.1 Typy případových studií	29
5.2 Konkrétní případ – jeho výběr	30
5.3 První kontakt s náhradní rodinou	31
5.4 Návštěvy v rodině a ústavním zařízení	31
6. Případová studie - Lucie	33
6.1 Osobní údaje	33
6.2 Rodinná anamnéza	33
6.3 Osobní anamnéza	34
6.4 Školní anamnéza	36
6.5 Příchod a soužití Lucie s pěstounskou rodinou, výchovné problémy a vztahy v rodině	40
6.6 Shrnutí	44
6.7 Pohled sociální pracovníce a vychovatelky na Lucii	45
6.8 Pohled Lucie na sebe sama	46
6.9 Zhodnocení a posouzení problémů Lucie	47
6.10 Situace Lucie a volba konkrétního řešení	48
IV. ZÁVĚR	51
V. POUŽITÉ ZDROJE	54
VI. SEZNAM PŘÍLOH	56

I. ÚVOD

Většina lidí dospěje dříve či později do stádia, kdy se rozhodne mít dítě, do kterého by vložila kus sebe samého. Ne všem je však tohoto daru – zplodit, zrodit a vychovat dítě – dopřáno. Tito lidé si pak kladou otázku týkající se spravedlnosti. „Proč ti, kdo dítě mít nechtějí, jej mají. A proč my, kteří ho chceme, ho mít nemůžeme?“ Na to jim zřejmě nikdo uspokojivou odpověď nedá, ale východiskem pro ně může být náhradní rodinná péče.

Tématem této bakalářské práce je problematika osvojení a pěstounské péče, se kterou jsem se blíže seznámila při studiu na vyšší odborné škole sociální. Již tehdy mě toto téma velmi zaujalo, a proto jsem se rozhodla, věnovat se mu nyní v bakalářské práci. Sám název přesněji napovídá, že jde o život dítěte v náhradní rodině.

Cílem práce je pojednat obecně o problematice náhradní rodinné péče. Případová studie má přiblížit život konkrétního dítěte, u kterého se vyskytly výchovné problémy. Zároveň jde o zmapování způsobů, jakými rodina tuto situaci řeší. Práce se zabývá vlivem určitých faktorů na projev výchovných problémů u konkrétního dítěte.

Bakalářská práce je rozdělena kromě úvodu a závěru na část teoretickou a empirickou, jež je zpracována pomocí případové studie.

Teoretická část se věnuje nejprve popisu forem náhradní rodinné péče (dále jen NRP) v České republice a její historii. Další kapitola této části se zabývá sžitím dítěte s náhradní rodinou (příprava, utváření vazeb atd.). Poslední kapitolou teoretické části je soužití dítěte s náhradní rodinou (vývoj, výchova, vztahy, okolí, atd.).

V empirické části jde o kvalitativně orientovaný výzkum prostřednictvím případové studie a jako nástroj sběru dat poslouží nestandardizovaný rozhovor, pozorování a studium a analýza dokumentů. Cílovou skupinu tvoří náhradní rodiče a jejich dcera, se kterou v současné době řeší vážné výchovné problémy. Rodina bydlí nedaleko Jihlavy a já jsem se s ní zkontaktovala poprvé již v roce 2007 prostřednictvím Krajského úřadu v Jihlavě a skrze občanské sdružení Pěstounské rodiny kraje Vysočina. Tuto rodinu jsem si vybrala cíleně proto, že právě řeší výše uvedené výchovné problémy. Dalším důvodem je fakt, že se s rodinou znám již delší dobu a o jejich situaci jsem s náhradními rodiči hovořila prakticky od počátku vzniku problémů. Jsem si proto

jistá, že mi sdělí velké množství informací jak z doby minulé, tak současné a nebude jim vadit, když navážu kontakt s jejich dcerou a zařízením, ve kterém je umístěna.

Pro rozhovor jsem připravila sadu otázek týkající se témat, která obsahuje teoretická část, ale kterých není potřeba se striktně držet.

Sběr dat probíhal v období od srpna 2011 do ledna 2012. Samotný rozhovor s náhradními rodiči se uskutečnil ve všech případech vždy v domácím prostředí rodiny. Je možné se domnívat, že tento fakt vedl ke zkvalitnění vedených rozhovorů, neboť komunikační partneři nebyli vytrženi ze svého známého prostředí. Kvůli rozhovoru s dítětem, sociální pracovnící a vychovatelkou jsem musela navštívit zařízení, ve kterém je dítě umístěno. Pro záznam rozhovorů jsem zvolila polní poznámky, protože se použití diktafonu jevílo jako rušivé s ohledem na citlivost tématu.

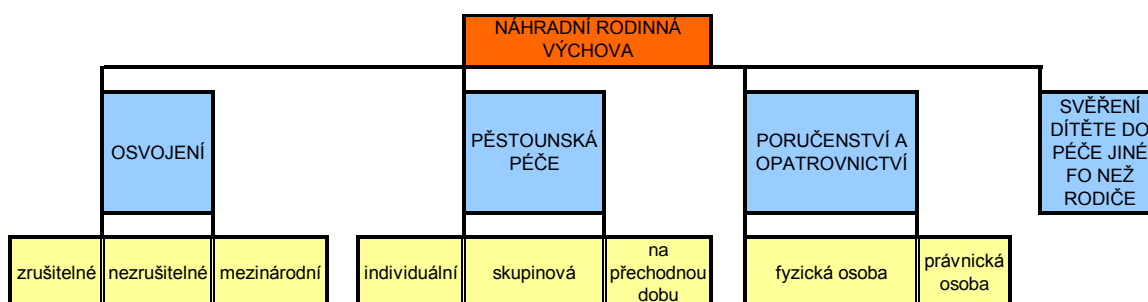
Bakalářská práce vychází zejména z odborné literatury českých, ale i zahraničních autorů, jejichž díla byla přeložena do českého jazyka. Dalším zdrojem jsou odborné časopisy. Práce čerpá též z absolventských prací bývalých studentů VOŠ sociální v Jihlavě a použita je platná legislativa. Jako dodatkový zdroj poslouží internetové stránky.

II. TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část mé práce pojednává o problematice náhradní rodinné péče. Toto téma je však natolik obsáhlé, že nelze pojmut celé jeho spektrum, a proto jsem vybrala kapitoly, které jsou z hlediska řešené problematiky relevantní. Blíže se tedy věnuji formám náhradní rodinné péče, které v České republice existují, historii NRP, sžívání dítěte s náhradní rodinou a tématům souvisejícím se soužitím dítěte s náhradní rodinou (otázky vývoje, výchovy).

1. Formy náhradní rodinné péče

Následující kapitola pojednává o tom, jaké formy náhradní rodinné péče¹ existují v České republice. Dále se zabývá nejpodstatnějšími informacemi, které se týkají pěstounské péče, osvojení, poručenství a opatrovnictví a svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče a jakým způsobem je osvojení a pěstounská péče zprostředkována.

1.1 Osvojení

Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí.

O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. Do knihy narození se na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení zapíše osvojitel, popřípadě osvojitelé.

Osvojiteli se mohou stát pouze fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti. Osvojitelem nemůže být ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům.

Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl. Jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé.

K osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte, nebo rodiče, pokud je nezletilý.

¹ **Náhradní rodinná péče (NRP)** – forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno “náhradními” rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině (v ČR = osvojení, pěstounská péče).

¹(<http://www.adopce.com/informace/zakladni-pojmy/>)

Pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich souhlasu, jestliže po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě (nenavštěvovali ho pravidelně, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost, neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě), nebo po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v tom nebránila závažná překážka. O nezájmu rozhoduje soud.

Osvojit nezrušitelně lze jen nezletilého staršího jednoho roku, přičemž osvojenec přebírá příjmení osvojitele. Zrušitelně je možné osvojit i mladší opuštěné dítě² (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, § 63 – 65, § 67, § 68, § 75).

1.2 Pěstounská péče

Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě (dále jen „pěstoun“), jestliže zájem dítěte vyžaduje svěření do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné náhradní výchovné péče³. Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů.

Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu, který ji může zrušit jen ze závažných důvodů; učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun.

Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat. Při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu.

² **Opuštěné dítě** – dítě, které se ne vlastní vinou ocitlo mimo vlastní rodinu, přičemž není naděje, že by se poměry v této biologické rodině v brzké budoucnosti změnilo k lepšímu. Je proto žádoucí, aby společnost našla nejvhodnější způsob řešení jeho situace (Matějček a kol., 2002, str. 18-19).

³ **Náhradní výchovná péče** – ústavní péče, kde jsou umístěny děti (nejdéle do 18 let), které nemohou být z různých důvodů vychovávány ve vlastní rodině.¹ (<http://www.adopce.com/informace/zakladni-pojmy/>).

Dítě je povinno pomáhat podle svých schopností v domácnosti pěstouna; pokud má vlastní příjem a žije ve společné domácnosti s pěstounem, je povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny.

Nárok na výživné určené rozhodnutím soudu na dítě, jemuž náleží příspěvek na úhradu potřeb, přechází na stát. Je-li výživné vyšší než uvedený příspěvek, náleží dítěti rozdíl mezi výživným a příspěvkem; tento rozdíl se vyplácí pěstounovi (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, § 45a, § 45c, § 45d).

1.3 Poručenství a opatrovnictví

Poručenství. Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů. Funkce poručníka nezakládá vyživovací povinnost k dítěti.

Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, ustanoví soud poručníkem především toho, koho doporučili rodiče. Nebyl-li nikdo takto doporučen, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných anebo osob blízkých dítěti či jeho rodině, popřípadě jinou fyzickou osobu (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, § 78, § 79).

Opatrovnictví. Vedle případu střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem, ohrožení majetkových zájmů dítěte, omezení rodičovské zodpovědnosti a řízení o osvojení ustanoví soud opatrovníka též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba. Opatrovníkem lze ustanovit též orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Rozsah práv a povinností opatrovníka vymezí soud z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, aby ochrana zájmů nezletilého byla plně zajištěna (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, § 83, § 84).

1.4 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné FO než rodiče. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte a vymezí rozsah jeho práv a povinností k dítěti (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, § 45).

1.5 Zprostředkování osvojení a pěstounské péče

Obecní úřad obce s rozšířenou působností (dále OÚ III. typu) vyhledává děti, kterým rodiče zemřeli, neplní povinnosti nebo nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Vyhledává též fyzické osoby (dále FO) vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny. Tyto děti nebo FO může vyhledávat a doporučit OÚ III. typu také obec a pověřené osoby.

OÚ III. typu vede spisovou dokumentaci dětí vhodných do NRP a má první kontakt s klientem, který má zájem o NRP. Žadatel zde podává žádost o NRP. Obsah dokumentace: žádost (osobní údaje – jméno, příjmení, datum narození, místo trvalého pobytu); opis z evidence Rejstříku trestů; lékařskou zprávu o zdravotním stavu žadatelů; údaje o ekonomických a sociálních poměrech; u žádosti o osvojení též písemné vyjádření žadatele, zda souhlasí se zařazením do evidence o mezinárodní adopci (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, § 21).

Krajský úřad (dále KÚ) provádí psychologické vyšetření žadatelů, posuzuje zdravotní stav a rozhoduje, zda se žadatelům ukládá povinnost zúčastnit se příprav fyzické osoby. KÚ po obdržení žádosti ji na základě údajů v ní uvedených a připojených dokladů posoudí a zamítne ji, nebo přijme a žadatele do evidence zařadí.

Pořádá krajské poradní aktivity, kde se rozhoduje, jaké dítě a jakým rodičům bude nabídnuto. To poté oznamuje žadatelům. Ti mohou dítě navštívit v příslušném ústavu, seznámit se s ním a informacemi o něm. Pokud se rozhodnou, že právě toto dítě přijmou, podávají si žádost o svěření dítěte do předadopční péče (nejméně 3 měsíce; lze jen u právně volných dětí, tzn. biologičtí rodiče dají nejdříve po 6 týdnech souhlas s osvojením nebo o nezájmu rozhodne soud), či předpěstounské péče (nejdéle 3 měsíce), o čemž rozhoduje OÚ III. typu (navštěvuje děti min. 1x za 3 měsíce). Vždy se sleduje, jak došlo k navázání vztahů, zajištění výchovy. Po uplynutí těchto dob si mohou rodiče podat k soudu návrh na osvojení či pěstounskou péči (Šeredová, 2007).

2. Historie náhradní rodinné péče

Zde se dozvíte o vývoji náhradní rodinné péče v minulosti. Historie je rozdělena do šesti etap.

Z dějinného hlediska spadá do první etapy období *antického Říma*. V těchto časech znamenalo ujmoutí se opuštěného dítěte, především pro příslušníky vyšších vrstev tehdejší společnosti, uchování jmění a jména rodu pro další generace. Často byl především sledován zájem osvojitelů a nikoliv dítěte. Nejprve byly děti odkládány do speciálních nádob v chrámech. Později jsou zakládány četné nalezince a útulky pro opuštěné děti.

Ve středověku probíhaly v našich zemích adopce pouze u šlechty, a to opět většinou z důvodu zachování rodového majetku a privilegií. Běžná lidská laskavost, která vedla k péči o cizí dítě, nebo běžná lidská zůstnost, která vedla k využívání sirotka, však pravděpodobně existovala vždy a všude (Matějček, 1999, str. 17).

Shrnutím *středověku a novověku, až do konce 18. století*, je druhá etapa vývoje NRP. Podstatnou roli v pohlížení na bezprizorní děti sehrává křesťanství apelováním na milosrdenství k bližnímu svému.

Třetí etapa, kam spadá *osvícenství a nadcházející století preromantismu a romantismu*, je pod náporom všeobecné potřeby, a sice budování nalezinců. Pro toto období jsou také typická pokročilejší ústavní zařízení zvaná sirotčince. Ovšem nových rodičů, kteří by se ujali osamělého dítěte, není mnoho (Matějček, 1999, str. 17 – 20).

Čtvrtá etapa, pro kterou je příznačné množství opuštěných, nechtěných dětí, je doba *první světové války*. Jde o období se zřetelem na zájem dítěte (Matějček, 1999, str. 20 - 21). Následující poválečná léta stále platilo až do roku 1928 na území českých zemí právo rakouské, a sice podle recepční normy č. 11/1918 Sb. Otázky NRP upravovalo rodinné právo, jako součást občanského práva, upravené rakouským všeobecným občanským zákoníkem. Roku 1928 byl přijat zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení, který upravoval tuto problematiku a jenž se v mnohém od současnosti liší (Dvořák, 2006, str. 19 - 20).

Doba *po druhé světové válce* je pátou etapou. v tomto údobí dochází v našem prostředí k prosazování výchovy kolektivní na úkor rodinné výchovy (Matějček, 1999, str. 21). Koncem roku 1949 byl přijat zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, který

přinesl určitý pozitivní posun v osvojení. Roku 1963 byl přijat nový zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, který zásadně upravil NRP a který po několika novelách platí dodnes (Dvořák, 2006, str. 19 - 20).

Poslední etapu představuje *současnost*. V roce 1999 došlo k přijetí zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Soudobá právní úprava NRP v České republice je ovlivněna tendencemi respektovat lidská práva a budovat právní stát. To se projevuje přijímáním nových zákonů jak na poli ústavním, tak i ve sféře soukromého, resp. rodinného práva, přistupováním k mezinárodním úmluvám a k novému pohledu na instituty NRP (Dvořák, 2006, str. 19 - 20).

3. Sžívání dítěte s náhradní rodinou

Kapitola se zabývá nejprve přípravou před přijetím dítěte, která je velmi důležitá. Dále popisuje, jak se utvářejí vazby v náhradní rodině a jaké překážky mohou rodinu při vzájemném sblížení potkat.

3.1 Psychická příprava na přijetí dítěte

Člověk je biologicky naprogramován k podmiňování touhy po dětech, přičemž tato touha, je-li velmi silná a je-li dlouho neuspokojována, může nakonec vést k přijetí „cizího“ dítěte (Matějček, Dytrych, 1999, str. 65).

Přijmout „cizí“ dítě ale není tak snadné. Samotnému přijetí a následnému začátku soužití mezi náhradními rodiči a přijatým dítětem musí předcházet odborná příprava. Domnívám se ale, že aby tento vztah mohl dobře fungovat, je neméně důležitá i příprava psychická. Rodiče, kteří očekávají narození miminka, mohou dopředu předpokládat, jaké vlastnosti si s sebou přinese, co se u něho může objevit za zdravotní potíže, a i přesto, že toto všechno vědí, mohou být mnohdy překvapeni. Náhradní rodiče v prvopočátcích neznají ani rodinnou, ani zdravotní anamnézu dítěte, a proto je tím spíš důležité, aby se zabývali přípravami, které zahrnují tzv. domácí přípravu, pod níž se skrývá uvědomění si záměru, pro který chtějí dítě přijmout, seznámení svých blízkých s tímto faktem atd. Jako druhá následuje zmiňovaná odborná příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči, kde se případní budoucí rodiče setkávají s odborníky.

Ostatně totéž si myslí pan Matějček a kol. (2002, str. 12). Prvním krokem na cestě za zdařilou adopcí nebo pěstounskou péčí není a nemůže být „přidělení“ určitého dítěte určitým „hodným“ lidem. Prvním krokem je, aby tito lidé rozuměli sami sobě ve svém odhodlání cizí dítě do své péče přijmout. Druhým krokem pak je, aby rozuměli dítěti.

Rada, kterou zkušené odborní pracovníci předávají budoucím rodičům, říká, že o svém úmyslu by měli především hovořit v širší rodině. Je totiž velice potřebné, aby budoucí (nevlastní) sourozenci (tj. třeba vlastní děti pěstounů), babičky a dědečkové a jiní příbuzní přijali toto dítě zcela za své. Konečné rozhodnutí zůstává ovšem jenom na každém z budoucích rodičů (Matějček a kol., 2002, str. 22).

Velice dobrou zkušeností pro budoucí rodiče je seznámení se s rodinou, která již „cizí“ dítě přijala.

Dále lze dobu čekání využít ke vzdělávání a přípravě na novou roli rodičů. Odborné literatury je dostatek.

Úspěšné přijetí dítěte a jeho další harmonický vývoj velmi záleží na přípravě rodičů ho přijmout, v jakém prostředí bude vyrůstat, jaká bude atmosféra rodiny a jak se budou cítit rodiče. Proto je potřeba, aby během čekání na příchod dítěte získávali dostatek energie a duševní pohody, kterou pak snáze předají dítěti (Matějček a kol., 2002, str. 25).

3.2 Odborná příprava žadatelů o NRP

Realizace příprav je jednou z aktivit, která je ze zákona od 1. 1. 2006 svěřena krajskému úřadu. Ten tyto přípravy organizuje prostřednictvím odborných organizací, jako je např. TRIALOG v Brně.

Před přípravou zaznívají z úst budoucích náhradních rodičů spousty námitek. Z toho vyplývá, že žadatelé nemají dostatečné informace o průběhu, obsahu a formách práce, natož o užitku, který by mohli mít z přípravy oni i jejich nové dítě.

Na otázku „Proč absolvovat přípravu?“ je na prvním místě zájem dítěte, pro které je nepochybně velmi důležité, aby přišlo do rodiny, která bude rozumět jeho potřebám, vědět, s jakými problémy se při výchově může setkat, jak se může projevit vliv biologické rodiny a pobyt v ústavu. Budoucí rodiče musejí být připraveni tak, aby později byli co nejméně překvapeni a zaskočeni komplikacemi, se kterými se mohou setkat. Nutné je poznat a přijmout odlišnosti mezi biologickým a náhradním rodičovstvím.

Skupiny pro přípravu se sestavují co nejvíce homogenní. Dále se vytvářejí skupiny podle počtu hodin potřebných pro přípravu. Nejméně hodin je potřeba u osvojení (cca 35 hodin na základě metodiky MPSV). U pěstounské péče se doporučuje rozsah přípravy kolem 50 hodin, a to z toho důvodu, že na pěstouny přechází po nabytí právní moci rozsudku o svěřeni nezletilého dítěte do pěstounské péče pouze právo výchovy, ostatní práva a povinnosti vyplývající z institutu rodičovské zodpovědnosti zůstávají biologické rodině. Nejdelší příprava je u pěstounské péče na přechodnou dobu, která činí až 70 hodin, a to z důvodu potřeby přípravy žadatelů na

případný budoucí kontakt s biologickou rodinou dítěte (Náhradní rodinná péče, 2003, č. 1, roč. VI, str. 30).

3.3 Utváření nových vztahů

Převzetím dítěte náhradními rodiči začíná proces sžívání se, který se samozřejmě případ od případu liší. Někdy utváření vztahu probíhá tak bezproblémově, až to může být zarážející. A někdy naopak na zdárné sžívání působí faktory, které často jen stěží dovolí, aby se vznikající vztah podařilo navázat hned od začátku bez jakýchkoliv obtíží a starostí. Pro zdárný start začínajícího vztahu má velký vliv příprava, o které pojednávaly předchozí kapitoly.

Nové vztahy, které se začínají utvářet dnem převzetí dítěte, jsou závažným zásahem do života dětí i náhradních rodin. Pro zvážení a ověření předpokladů pro vytvoření uspokojivého a úspěšného vztahu mezi dítětem a rodinou slouží již tzv. předadopční nebo předpěstounská péče – nejméně tři měsíce (Matějček a kol., 2002, str. 26).

Lze usuzovat, že to, jaký postoj (negativní nebo pozitivní) náhradní rodiče zaujmou, může do jisté míry ovlivnit počáteční sžívání se s dítětem. Samozřejmě je ale také podstatné, co si s sebou dítě do rodiny přinese. Ať jsou to špatné návyky, vrozené vlastnosti či ošklivé vzpomínky.

Utváření vazeb představuje psychologické spojení mezi lidmi, které jim umožňuje být pro sebe navzájem důležití. Vzájemné vazby se utvářejí v závislosti na postupném rozvoji vztahu mezi rodiči a dítětem. Na začátku vyjádří dítě nějakou potřebu, na kterou rodiče reagují. Dítě si zvyká na to, že je v bezpečí, že si může být jisté a že může dotyčné osobě důvěřovat. Utváření vazeb je založeno na nepřetržitých reakcích pečovatele vůči potřebám dítěte a na tom, že dítě tyto pozitivní signály přijímá (Schoolerová, 2002, str. 77 - 78).

4. Soužití dítěte a náhradních rodičů

Poslední kapitola teoretické části se věnuje situacím v běžném soužití dětí a náhradních rodičů. Text se zaměří zejména na vývoj a výchovu (rozmazlování, větší tolerance, tresty, odměny) dítěte v NRP a na vazby s biologickou rodinou. Zajímá se také o rodinné vztahy, ať už o sourozenecké či vztahy s blízkými příbuznými, okolím a ostatními adoptivními nebo pěstounskými rodinami. Nakonec se kapitola zabývá běžnými konflikty a stresovými situacemi.

4.1 Vývoj dítěte v NRP

Každá vývojová etapa v životě člověka má svá specifika. Mluvíme-li pak o vývoji dítěte v souvislosti s náhradní rodinnou péčí, je nutné klást na tuto problematiku ještě větší důraz. Je proto nezbytné věnovat pozornost tomu, jak v které věkové kategorii dítě vnímá a chápe určité události, které se kolem něho dějí. Nemůžeme se přitom spoléhat na to, že kojeneček nevnímá, kdo o něho pečuje apod.

Paní Schoolerová (2002, str. 119 - 120) ve své knize uvádí, že v každém věku děti jinak chápou, co pro ně adopce či pěstounská péče znamená. Každé vývojové stadium se vyznačuje hlubším vnímáním situace. Děti kladou více otázek, které vyžadují ze strany rodičů potřebnou citlivost. Jednotlivá stadia odpovídají věkovým kategoriím, ale každé dítě je jiné. Některé přejde z jednoho stadia porozumění do druhého velmi rychle, zatímco jiné může v konkrétní fázi setrvat déle.

Tato část práce se věnuje pouze věkovým kategoriím, ve kterých je nejčastěji dítě osvojeno, respektive přijato do pěstounské péče.

4.1.1 Kojenecký věk

Kojencem je dítě od šesti týdnů do jednoho roku jeho věku. Za tuto dobu zvládne udělat největší pokrok z celého života. Je dokázáno, že si člověk z této doby ještě nic nepamatuje. Na druhou stranu ho ale může ledacos pozitivně i negativně ovlivnit a to si podvědomě nese s sebou do dalšího bytí. Toto je první etapa, ve které je dítě nejčastěji přijímáno do náhradní rodinné péče.

Autoři Matějček a Dytrych (1999, str. 76) zmiňují, že již děti v kojeneckém věku velmi citlivě zaznamenávají napětí v rodině. Ztrácejí jistotu, když se „jejich lidé“ chovají nezvykle a jsou nevnímaví k jejich signálům. Svou vůli dává dítě najevo už od prvních měsíců života. v druhé polovině prvního roku pak přichází rozhodující doba k vytvoření tzv. specifického citového vztahu k mateřské osobě. Tento vztah je základem pocitu důvěry či nedůvěry dítěte v lidi ve svém okolí – a pak v lidech vůbec.

4.1.2 Batolecí věk

Dalším obdobím je batolecí věk, tedy doba od jednoho do tří let věku dítěte. v souvislosti s touto etapou ve vývoji člověka se často hovoří o separační úzkosti, což je jednoduše řečeno strach dítěte z odloučení od rodičů. Z toho vyplývá, že dítě má potřebu být nablízku lidem, kteří o něho láskyplně pečují.

K tomuto období Matějček a Dytrych (1999, str. 76) uvádějí, že u dětí ve druhém a třetím roce jsou reakce na dění v rodině již zřetelnější a více diferencované. Za normálních okolností si dítě v této době uvědomuje příslušnost ke skupině lidí, s nimiž je ve styku. Vytváří si pojem domova. Současně také poznává, jakou ono samo má hodnotu pro jednotlivé členy svého společenství – a poznává ovšem také, jak se tyto jednotliví členové jeho společenství chovají k sobě navzájem. Vstupuje do přediva vzájemných vztahů v rodině a nachází tam své místo.

Z tohoto hlediska nemůže tedy být lhostejné, jak se „jeho lidé“ navzájem chovají, jak si projevují přízeň a nepřízeň, jakým tónem spolu mluví, čemu se smějí a nad čím se pohoršují (Matějček, Dytrych, 1999, str. 76).

4.1.3 Předškolní věk

Třetí etapou, ve které jsou nejčastěji děti přijímány do náhradních rodin, je doba předškolního věku. Od tří let si člověk již vybavuje některé vzpomínky. Na ty pěkné se většinou zapomíná, ale na špatné si asi vzpomene každý. Proto je pro dítě v tomto věku důležité mít kolem sebe lidi, kteří se o něj rodičovsky starají, byť to třeba biologičtí rodiče nejsou.

Ve věku tří až pěti let (doba mateřské školy) dítě zpravidla překračuje hranice své rodiny a vstupuje do společnosti svých vrstevníků, jež je cílovou skupinou jejich sociálního vývoje. Životní jistota, kterou dítě získalo dříve ve své rodině, mu dodává patriční sebevědomí, chrání ho před stresem v konkurenci ostatních dětí, dokáže ve hře spolupracovat, projevovat soucit i soustrast, smát se spolu s ostatními.

Stále ještě jemu samotnému pramálo záleží na tom, mají-li „jeho lidé“ označení „vlastní“ nebo „nevlastní“ – důležité je, jakou jistotu mu dávají ve vztahu k němu a ve vztazích vzájemných (Matějček, Dytrych, 1999, str. 76 - 77).

4.2 Výchova dětí v NRP

Učíme-li se něčemu, pak si pravděpodobně většina z nás nejlépe zapamatuje to, co na vlastní oči vidí či slyší. Stejně tak je tomu i při výchově. Nejlepším a zároveň nejhorším vzorem jsou pro dítě lidé a tím spíše ti, kteří jsou mu nejbližší, což jsou rodiče, ať už vlastní či nevlastní. Myslíme-li si, že nás dítě např. při hádce nevnímá, jsme na omylu, protože ono poslouchá dvakrát tolik. Když proto chceme, aby se dítě nějak chovalo, musíme se tak chovat sami.

Sociologické studie ukazují na nabytý význam dvou funkcí rodin v našich kulturních poměrech, a to funkci *přinášet citové uspokojení všem svým členům a připravit dítě pro život v dané společnosti*, tzn. nikdo nesmí žít na úkor druhého a vychovatelé musí být dítěti dobrým vzorem. Dítě totiž nepřijímá jakkoliv moudré poučky, nýbrž to, co se děje v tisících drobných interakcích mezi členy rodiny v denním životě, tj. tehdy, když si lidé ani neuvědomují, že dítě vychovávají. Záleží tedy na tom, ne co říkají, ale jak se chovají – jakými vskutku jsou (Matějček, Dytrych, 1999, str. 132)!

4.2.1 Chyby ve výchově

Lidé nejsou tvorové neomylní, a tak se ani při výchově dětí neobejdou bez chyb. Některé se dají napravit, jiné mají trvalé následky. Není lehké nebrat v úvahu minulost přijatého dítěte. Přesto by mělo být důležité, aby náhradní rodiče dokázali nastavit určité hranice a pravidla. Podívejme se proto, co o rodinném soužití říkají ve své

publikaci J. Marhounová a M. Stýblová (1992, str. 9). Výchova v dobře fungující rodině není založena jen na technologii odměn a trestů, ale především bývá „společenským radostí“, v němž je trest překonán odpuštěním bez odčinění.

Rozmazlování. Větší specifické problémy mají při výchově přijatých dětí pěstouni. Někteří mohou být dojati tím, co dítě krutého prožilo, a snaží se mu to tedy vynahradiť. Tím upadají do přílišného promíjení a rozmazlování.

Řád rodiny. Pro adoptivní i pěstounské rodiče platí zásada, že rodina musí mít určitý řád, aby mohla plnit všechny své funkce. Děti potřebují hranice. Musejí vědět, co mohou a co nemohou, a to jim dává pocit jistoty a bezpečí. Mnoho rodičů ale přijaté děti omlouvá tím, že jsou ještě malé, napravují se ještě dost, a tak je nebudou nutit.

Ochranářské postoje. Jsou jednou ze závažných poruch výchovy v rodině. Nedůslednost a utajování všeho před všemi, kteří by o tom měli vědět. Toto uzavírání problémů v rodině vychází z nekritického sebevědomí, že si to nejlépe vyřeší sami. Rodiče pak za děti dělají domácí úkoly, omlouvají jim záškolácké hodiny, nezvládají je. Je důležité vychovávat láskyplně, ale s přiměřenou náročností a důsledností (Matějček a kol., 2002, str. 120 – 121).

4.2.2 Principy rodinné výchovy

Dítě může zažívat dobrodiní rodinné výchovy v takovém společenství, které podle zákona vůbec rodinou není, a naopak může strádat tam, kde navenek jsou všechny znaky řádné rodiny přítomny. Podíváme se proto na **základní principy rodinné výchovy**:

- *vzájemné uspokojování duševních potřeb dětí a jejich rodinných vychovatelů*
- *trvalost a hloubka citových vztahů*
- *společná budoucnost*
- *sdílení místa, času a prožitků*
- *soužití a sdílení* – nestačí, aby rodinní vychovatelé uměli pouze dobře zacházet s odměnami a tresty, ale pokud jsou k sobě rodinní příslušníci citově vázáni, dávají si odměny bez zásluhy a odpouští si bez odčinění; je to

neodmyslitelná a asi i hlavní charakteristika rodinné výchovy (Matějček, Dytrych, 1999, str. 134 - 135).

4.3 Rodinné vztahy a vztahy s okolím

Ve vztahu dítěte a náhradních rodičů se nedají opomenout ani nejrůznější vztahy, jimiž mám na mysli sourozenecké, manželské či partnerské, s nejbližší rodinou a okolím. Všechny uvedené vztahy nějakým způsobem souvisejí se soužitím náhradních rodin a ovlivňují je. Domnívám se např., že problémy nastávají tehdy, nejsou-li vlastní děti na příchod nového sourozence dobře připraveny a nesouhlasí s ním aktivně.

Sourozenecké vztahy. Správná rovnováha mezi dětmi je neméně důležitá jako při utváření vztahu mezi rodiči a dětmi. Mezi dětmi se mohou vyskytovat střety počínaje bojem o prostor a vlastnická práva a konče až extrémním soupeřením mezi sourozenci, hněvem, agresí, záští a změnou postojů a chování. Biologické dítě, které už doma bydlí, může narazit na problémy s utvářením vztahu k novému sourozenci nebo se zvládnutím všech změn, které z příchodu nového člena do rodiny vyplývají. S tím nejvíce zápasí to dítě, které nově přichodící člen nahradí v pořadí narození (Schoolerová, 2002, str. 59 a 63).

Manželské vztahy. v letech 1999 až 2001 byl prováděn psychologický výzkum pěstounských rodin, ze kterého vyplývá, že nadpoloviční většina (cca 60 %) rodin zaznamenala po přijetí „cizího“ dítěte prohloubení a obohacení partnerského vztahu, lepší porozumění. Oba partneři se naučili vzájemně se přizpůsobovat a vycházet si vstřícně, jejich vztah vyvrátil, přechodné krize je stmelily a v jejich vztahu se objevila větší jistota. 36 % rodin (s vlastními dětmi i bez nich) uvedlo, že „se nic nezměnilo“ (Náhradní rodinná péče, 2003, č. 2, roč. VI, str. 29).

Myslím si, že důvodem zlepšení v manželském či partnerském vztahu po přijetí „cizího“ dítěte je fakt, že rodiče mnohdy řeší spoustu závažných problémů a nemají tudíž čas zabývat se malichernostmi.

Vztahy v bližší rodině. J. Schoolerová (2002, str. 65 - 68) se domnívá, že velký vliv při přemýšlení manželů o adopci či pěstounské péči na ně mají jejich rodiče, jejichž souhlas nebo nesouhlas jim slouží jako kompas při rozhodování, jakým směrem se

vydat. Důležité je, aby manželé své rozhodnutí nepředkládali rodičům jako definitivní úmysl.

Pro prarodiče není lehké najít místo v životě přijatého dítěte a mnohdy se děsí navazování kontaktu zejména s dítětem starším či jiné rasy. A přestože většina prarodičů přijetí dítěte nakonec podporuje, plně ho odsouhlasí až po jeho příchodu domů.

Dle mého názoru, pokud prarodiče o problematice náhradního rodičovství už něco vědí, nebrání svým dětem a stojí při nich. Překvapí-li je však jejich děti nepřipravené, stojí v opozici, ale svůj názor mohou po vysvětlení změnit.

Vztahy s okolím. Psychologický výzkum (viz výše) zjistil alarmující výsledky – 10 % rodin se setkala s nepřívětivými reakcemi a nepochopením ze strany okolí (doslova „proč sem taháte ty cikány“ apod.), a to zejména co se týče dětí nějak jiných (rasa, postižení). Další rodiny uvedly, že vztahy s okolím se vytvářely postupně (na začátku stály předsudky, nedůvěra, údiv). ¼ rodin naopak sdělila, že jim okolí maximálně vychází vstříc. A nakonec 1/5 rodin jejich okolí nezajímá, nevěnují jí pozornost (Náhradní rodinná péče, 2003, č. 2, roč. VI, str. 30).

Co člověk, to jiný názor a totéž platí i u náhradního rodičovství. Jistě se najdou lidé, kteří pěstounským a adoptivním rodinám fandí a jsou i tací, kteří zaujímají negativní postoj. Ten vychází z nevraživosti na základě xenofobie a strachu z jinakosti.

Různorodost ohlasů na náhradní rodičovství, jakožto na „netradiční“ rodinu, přivádí její aktéry k vyhledávání kontaktů s lidmi, kteří k nim mají blízko. Pociťují uspokojení z toho, že jsou lidé, kteří jim rozumí, řeší stejné nebo podobné problémy, mohou si postěžovat, ale i prožívat společně radost z úspěchů svých dětí, kterou by „obyčejní“ lidé možná ani nepochopili ... cítí pocit sounáležitosti. Dokladem toho je fungování nejrůznějších sdružení, jako např. občanského sdružení Pěstounské rodiny kraje Vysočina.

Adopce ani pěstounská péče nejsou handicapem. Mohou se jím však stát, jestliže ji tak rodiče budou chápat. Někdy adoptivním či pěstounským rodičům a jejich dětem pomáhá vědomí, že nejsou sami, že pár kilometrů od nich žije obdobná rodina, jejíž členové se postupně našli. Z toho důvodu by snad bylo dobré uvažovat o občasných vzájemných setkáních. Toto si myslí J. Marhounová a M. Stýblová (1992, str. 78).

4.4 Zvládání náročných situací v náhradních rodinách

Náročné životní situace se nevyhýbají ani náhradním rodinám, ba právě naopak. Jejich zvládání je často možná těžší a složitější. Je zřejmé, že děti přijímané do pěstounské péče či osvojení jsou poznamenány svou biologickou rodinou, nevhodnými návyky z ústavního zařízení, zvláštním chováním atd. Ne vždy je náhradním rodičům známa minulost dítěte, takže o to hůře se jim daří pochopit, co dítě svým jednáním vyjadřuje. Hodně potom záleží na odolnosti rodičů, ale také ostatních rodinných příslušníků. Je to přece jen poněkud náročnější poslání než v biologické rodině. Náročnější na trpělivost a čas, jenž se musí přijatým dítětem věnovat, na úsilí, které musí všichni členové rodiny vynaložit. Stresové situace v životě rodin se vztahují k jejich fungování a jejich zvládání závisí na silných stránkách rodiny.

O tom píše ve své knize I. Sobotková (2003, str. 16 - 18). Zdravé rodinné fungování je často chápáno jako schopnost rodiny účinně zvládat náročné či stresové životní situace a přizpůsobovat se změnám. K tomu se váže pojem **resilience rodiny**, což znamená pružnost, odolnost. Je také definována jako pozitivní vzorce chování, pozitivní interakce a funkční kompetence, které jednotliví členové i rodina jako celek vykazují za nepříznivých či zátěžových okolností, ovlivňují schopnost rodiny udržet si svoji integritu i při působení stresu a v krizích a umožňují znovu obnovit harmonii a rovnováhu v rodině. Pokud se rodině nepodaří stresovou situaci vyřešit ve fázi adjustace (bezprostřední přizpůsobení), může vzniknout rodinná krize, která však může mít pozitivní vliv na vývoj rodiny, protože umožňuje nahradit dosavadní nevyhovující vzorce rodinného fungování novými. Rodina hledá nové zdroje, dělá změny v pravidlech, hranicích a rodinných rituálech, ve vztazích a rolích, v rodinné komunikaci. To vše napomáhá ke zvládnutí stresu, obnovuje se rodinná harmonie. Pokud se toto ale nezdaří, zvyšuje se zranitelnost rodiny.

III. EMPIRICKÁ ČÁST

Teoretická část této práce se věnovala vysvětlení základních pojmů z oboru NRP, její historii a rozdělení forem NRP v ČR. Dále se pak zabývala sžitím dítěte s náhradní rodinou (psychická a odborná příprava). v poslední kapitole teoretické části se psalo o soužití dítěte s náhradní rodinou (vývoj, výchova, vztahy, okolí, atd.).

Na teoretickou část navazuje část empirická, ve které je popsána případová studie konkrétního dítěte s výchovnými problémy.

5. Popis metodologie

V úvodu práce již bylo uvedeno, že empirická část je realizována pomocí kvalitativní metody výzkumu formou případové studie, kdy jako nástroj sběru dat poslouží nestandardizovaný rozhovor, pozorování a studium a analýza dokumentů.

Případovou studií je přiblížen a doplněn text zpracovaný v teoretické části práce. A co to vlastně případová studie/kazuistika je? Skutil a Křováčková (2011, str. 108) uvádějí, že se jedná o heuristickou (nalézající), ilustrační i verifikační (dokumentační, ověřovací) metodu, kterou lze chápat také jako popis jednotlivých případů a která se může týkat jedince, skupiny lidí či instituce.

Podle Hendla (2005, str. 102) jde o detailní studium jednoho nebo několika málo případů, kdy je zachycena složitost případů a jsou popsány vztahy v jejich celistvosti, přičemž v pedagogických výzkumech nemívá případová studie výzkumný účel, ale je zaměřená spíše diagnosticky. Tím, že je prozkoumán detailně jeden případ, se dá předpokládat lepší pochopení případů podobných.

Cílem případové studie je interpretovat interakce mezi případem a okolím, poznat případ do hloubky, přičemž vztahy k obecnější problematice nejsou tak podstatné. Ke sběru dat jsou potom zapotřebí kvalitativní techniky, tj. všechny formy pozorování a rozhovorů, analýza dokumentů. Výsledky ze všech použitých metod se poté v případové studii interpretují dohromady (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, str. 98).

Tak jako všechny sociologické výzkumné metody, tak také případová studie má určitě své výhody, ale také nevýhody. Jejich výčet sjednotili ve své knize Skutil a Křováčková (2011, str. 109), kdy mezi výhody zařadili:

- Komplexní pohled na věc,
- výsledná data mohou být interpretována různými způsoby
- výsledky mohou dále působit na osobu či skupiny.

Mezi nevýhodami pak jmenují:

- Získané výsledky nemají obecnou platnost a jsou těžko přezkoumatelné,
- může se projevit subjektivní pohled a zkreslit tak výsledky,
- náročnost přípravy postupu.

Cílem této práce není zkoumání více případů a poté jejich komparace. Jde pouze o dokreslení teoretické části práce pomocí prozkoumání jednoho z mnoha případů, který je vybrán záměrně. Případová studie je zpracována na základě zúčastněného i nezúčastněného pozorování, rozhovorů s náhradními rodiči, dítětem, sociální pracovnící a vychovatelkou ústavu, ve kterém je dítě umístěno. Náhradní rodiče poskytli pro potřebu zpracování studie také řadu písemných materiálů (zprávy psychologů, zprávy diagnostického ústavu, vysvědčení ze škol).

5.1 Typy případových studií

Jak je jistě zřejmé, existuje mnoho klasifikací případových studií. Nebudu se zde ale zabývat všemi, nýbrž vyberu tu klasifikaci, kterou uvádí ve své publikaci Hendl (2005, str. 102 - 103) a krátce si každý typ vysvětlíme. v mém výzkumu se jedná o první typ, tedy osobní případovou studii (viz dále).

a) Osobní případová studie

Zde se jasně jedná o podrobný výzkum jedné osoby (např. žáka), při kterém je pozornost věnována minulosti, kontextovým faktorům a postojům, jež předcházely určité události. Jsou zkoumány možné příčiny, determinanty, faktory, procesy a zkušenosti, které mohly přispět k dané události.

b) Studie komunity

Už podle názvu se jedná o zkoumání jedné či několika komunit. Jsou popisovány a analyzovány vzorce hlavních aspektů života komunity (např. práce, volný čas) a provádí se jejich komparace.

c) Studium sociálních skupin

V tomto případě jsou popisovány a analyzovány vztahy a aktivity malých komunitních skupin (rodina, třída) nebo větších difuzních skupin (zaměstnanecké skupiny apod.).

d) Studium organizací a institucí

Tento typ má různé cíle, např. hledání nejlepšího vzorce chování, zavedení určitého typu zařízení či evaluace u firem, škol apod.

e) **Zkoumání programů, událostí, rolí a vztahů**

Zde je pozornost zaměřena na určitou událost, např. analýzu interakce učitele a žáka, konflikt rolí (překrývá se s body c) a d)).

5.2 Konkrétní případ – jeho výběr

Vzhledem k tomu, že případová studie je kvalitativní metodou výzkumu, nikdy si nevybírám případ náhodně, ale naopak jde vždy o záměrnou volbu. A to z toho důvodu, že výzkumník potřebuje, aby zvolený objekt měl právě ty vlastnosti, které on chce sledovat. Klíčovým aspektem výběru jsou dané výzkumné otázky, které si badatel stanovuje na začátku. Toto uvádí ve své knize Švaříček, Šedřová a kol. (2007, str. 104 - 105) a dále popisují několik schémat podle R. K. Yina, která výzkumníci využívají při hledání „ideálního“ případu. Jedním z nich je tzv. *extrémní případ*. Jedná se o možnost, kdy případ vykazuje výjimečné charakteristiky a vlastnosti, nebo se jedná o případy vzácné svým výskytem či souborem unikátních vlastností. Tento typ případových studií se používá hlavně v medicíně a psychologii a protikladem k němu je volba *typického (reprezentativního) případu*, jehož cílem je zachycení „běžných“, tradičních, obvyklých podmínek a okolností zkoumaných jevů nebo situací. Dále existuje volba tzv. *kritických případů*, která se doporučuje v šetřeních s dobře rozvinutou teorií. Taková případová studie slouží k potvrzení, rozšíření nebo vyvrácení původních teorií.

Pro potřeby tohoto výzkumu byl zvolen typický případ dívky jménem Lucie, která prakticky odmalička vyrůstala a byla vychovávána v náhradní rodině. Přestože jí bylo poskytnuto podnětné rodinné prostředí, projevil se u ní poměrně brzy nejprve lehké výchovné problémy, které postupem času začaly nabírat větších rozměrů. Aby nedošlo k rozpadu jinak fungující náhradní rodiny, musela být Lucie vzhledem ke svému věku umístěna do dětského domova se školou, který je ale v podstatě výchovným ústavem.

Jak bylo zmíněno již v úvodu práce, důvodem pro volbu právě tohoto případu je fakt, že Lucie je typickou zástupkyní dívky se závažnými výchovnými problémy. Právě na ní si lze ukázat, jak mohou zafungovat geny po biologických rodičích v kombinaci s dalšími faktory a kam až můžou nevinné problémy dospět. Také na jejím případě chci zjistit, jakým způsobem se dá situace řešit a jaké jsou prognózy do budoucna.

Je však jasné, že se tento případ nedá brát za obecně platný a že záleží na mnoha faktorech v různých kombinacích, které mohou vést ke vzniku výchovných problémů u dětí z náhradních rodin.

5.3 První kontakt s náhradní rodinou

Náhradní rodinu, ve které Lucie vyrůstá, znám od roku 2007. Tehdy jsem studovala na Soukromé vyšší odborné škole sociální v Jihlavě a svoji absolventskou práci jsem zaměřovala taktéž na problematiku náhradní rodinné výchovy. Díky pracovníci Magistrátu města Jihlavy jsem byla pozvána na výstavu fotografií pěstounských rodin, kde jsem měla možnost nasbírat kontakty na náhradní rodiče, mezi nimiž byli i paní Monika s panem Alešem, se kterými jsem zůstala v kontaktu i po dokončení výzkumu.

Podle časových možností jsem se účastnila několika akcí s náhradními rodinami a více se s nimi sblížila. Proto když se u Lucie začaly projevovat už vážnější výchovné problémy, hovořila jsem o nich s paní Monikou a věděla jsem, i když ne zcela do detailů, jak se situace vyvíjí. Už tehdy bylo zjevné, jak oba rodiče Lucie svými problémy ničí, ale snažili se za každou cenu jí i sobě pomoci a nevzdávat se.

5.4 Návštěvy v rodině a ústavním zařízení

Díky tomu, že se znám s manželi Monikou a Alešem již delší dobu, nebyl problém se s nimi domluvit a požádat je, zda by byli ochotni se se mnou podělit o „příběh“ Lucie. Prvotní domluva proběhla telefonicky a byla sjednána první návštěva u nich doma. Setkání s náhradními rodiči proběhla celkem tři v období od srpna do prosince 2011 a trvala pokaždé zhruba dvě hodiny.

Při všech těchto návštěvách panovala uvolněná atmosféra. Z rodičů nebylo cítit žádné napětí, i když situace, o které jsme hovořili, nebyla pro ně snadná. Z mé strany byli ujištěni, že informace, které od nich získám, poslouží zcela pro účely zpracování případové studie a v průběhu jim text budu posílat ke konzultaci. Oba dva byli po celou dobu návštěv vždy velice vstřícní, sdělili mi maximum informací, které jim byly o Lucii

známy (zejména co se týče minulosti) a poskytli mi spoustu potřebných písemných podkladů.

Kontakt se zařízením, ve kterém byla Lucie umístěna (v současnosti je zpět v náhradní rodině), jsem navázala v listopadu 2011. Díky své práci, kterou jsem vykonávala před nástupem na mateřskou dovolenou, jsem již znala sociální pracovníci Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky. Souhlas o zkontaktování se s nimi a s následnou návštěvou jsem získala od náhradních rodičů.

Cesty do výchovného zařízení jsem podnikla také tři v období od listopadu 2011 do ledna 2012. Uskutěčnila se vždy hodinová setkání. Nejprve jsem hovořila se sociální pracovnící paní Šandovou, dále s vychovatelkou paní Hřebeckou a nakonec s Lucií. Obě dvě zaměstnankyně mi vyšly maximálně vstříc, přestože měly zejména po novém roce hodně práce. Jedna z návštěv se dokonce zkomplikovala útekem dvou svěřenkyň ústavu, a proto musel být rozhovor se sociální pracovnící dokončen příště.

Před prvním setkáním jsem Lucií kontaktovala pomocí jedné nejmenované sociální sítě. Nechtěla jsem totiž, aby si myslela, že ji obcházím a rozhovor s ní si domlouvám pouze přes rodiče a sociální pracovníci. Myslím, že to mělo kladný ohlas.

Na začátku návštěvy jsem se pak snažila navodit atmosféru důvěry, aby se Lucie uvolnila. Zjistily jsme, že se známe (viz setkání s náhradními rodinami), jen si nevybavujeme vzájemně svůj vzhled. Po celou dobu a při všech setkáních jsem Lucku brala takovou, jaká je a neodsuzovala ji. Lucie komunikovala velmi spontánně, byla veselá, upovídaná a chovala se slušně. Sdělila jsem jí, že pokud by jí bylo cokoliv nepříjemné, nemusí odpovídat.

6. Případová studie – Lucie

6.1 Osobní údaje

Jméno dítěte:	Lucie
Datum narození:	27. 2. 1998
Místo narození:	Teplice
Bydliště:	Nová Cerekev, t. č. Výchovný ústav a dětský domov se školou Počátky u Pelhřimova (aktuálně zpět v náhradní rodině)

6.2 Rodinná anamnéza

<u>Matka</u>	rok narození 1972
Zaměstnání:	není známo
Bydliště:	není známo
Stav:	zbavena rodičovské zodpovědnosti

Otec není uveden v rodném listě

Sourozenci dva starší bratři (vyrůstají u matek svých otců)
jedna starší sestra (v náhradní rodině)
o dalším dítěti není nic známo

- s matkou ani sourozenci se Lucie nestýká; biologická rodina je romského etnika

Lucie se narodila z družského poměru její matky a muže, kterého neuvedla do rodného listu. Jednalo se o 5. graviditu matky. V půl roce přinesla žena dítě (v té době hodně nemocné) na sociální odbor Městského úřadu v Teplících s tím, že jejího partnera vzali do vazby a ona byla vystěhována z bytu, tudíž není schopna se o dítě dále starat. Matka uvedla, že chce, aby byla Lucie co nejdříve umístěna do náhradní rodiny, protože ona sama vyrůstala v dětském domově. Proto byla Lucie nejprve umístěna do Kojeneckého ústavu v Teplících a poté byla přemístěna do Kojeneckého ústavu v Mostě. Matka byla v té době ve vazbě (finanční delikty, krádeže apod.) a následně ve

výkonu trestu. Pěstounům byla Lucie nabídnuta Krajským úřadem v Českých Budějovicích (tehdy se jednalo o Jihočeský kraj).

V roce 2000 byla svěřena do předpěstounské péče a později do pěstounské péče manželů Moniky (rok narození 1965, žena v domácnosti, péče o další děti vlastní a v pěstounské péči) a Aleše (rok narození 1963, soukromý podnikatel), bytem Nová Cerekev.

6.3 Osobní anamnéza

Lucie po narození vážila 3450 g a měřila 50 cm. Porod probíhal spontánně v termínu. Normálně kojena. Z porodnice propuštěna. v brzké době však byla třikrát hospitalizována v Nemocnici v Teplicích na dětském oddělení z důvodu bronchitidy, kterou trpí dodnes. Stabilní léky neužívala, ale byla několikrát v lázních. Po třech měsících v náhradní rodině ji postihl první velký astmatický záchvat. Pěstouni ji převezli svým autem do nemocnice, kde jim bylo sděleno, že měli velké štěstí – Lucie jim mohla při převozu zemřít. Astmatické záchvaty se začaly často opakovat, Lucie byla mnohokrát v krátké době za sebou hospitalizována, což velmi těžce nesla (jen dostala novou mámu, stále je od sebe oddělovali). Při návštěvách pěstounů probíhaly srdceryvné scény, Lucie chtěla domů, mlátila pěstounku bačkůrkami, sebepoškozovala se (seděla v postýlce, nohy prostrčené mezi špruslemi a hlavou stále dokola narážela na šprusle, až měla na čele dvě vodorovné modřiny), po jejich odchodu měla vždy zvýšenou teplotu a projevovala se dušnost. Pěstounům bylo doporučeno, aby ji raději nenavštěvovali (případně jen v době, kdy Lucie spala), neboť hospitalizaci snášela lépe, když je nevidala. Lucii byly alergologem nasazeny léky, které posléze začaly zabírat. Dva roky používala dýchací přístroj, několikrát byla s pěstounkou v lázních. Na dýchací potíže jí velmi pomohla hra na flétnu a později na klarinet. Na alergologii dochází doposud, je u ní diagnostikováno trvale astma. v současné době léky a dýchací přístroj užívá jen v případě, kdy cítí, že přichází astmatický záchvat.

Již v mateřské škole také trpěla na kožní problémy. Na kůži se jí tvořily pupínky, které do krve škrábala. V hlavě měla ložiska odlupující se kůže. Stala se tak terčem posměchu dětí – jednak kvůli bolákům a jednak i barvě své kůže (více viz níže). Dosud navštěvuje kožní lékařku.

Dívka má vrozenou vadu kyčelního kloubu, proto je hlídána na ortopedii. Nesmí dělat dřepy, plavat prsa, jezdit na koni, na lyžích, chodit na dlouhé procházky.

Lucie dále navštěvuje očního lékaře (nosí dioptrické brýle), neurologa. Navštěvuje Pedagogicko-psychologickou poradnu (dále jen PPP) v Pelhřimově a klinickou psycholožku PhDr. Janu Címlovou. v minulosti též absolvovala sexuologické vyšetření a několikrát byla vyšetřena na gynekologii (viz níže).

Po příchodu do rodiny zjištěn hospitalismus. v náhradní rodině se dva měsíce ve spánku otáčela ze zad do jakési „psí polohy“ (vkleče na kolínkách), kývala se dopředu a dozadu a vydávala přitom monotónní zvuky. Dokázala tak rozpohybovat dětskou postýlku, že s ní cestovala po celé místnosti. Toto dělala nevědomky. Pěstounka ji musela i 30x za noc otáčet zpět, uklidňovat ji laskavými slovy a pohlazením. Také se projevovaly sebedestruktivní stavy (viz ubližování si v nemocnici a další), které se znovu objevily v době, kdy byla Lucie umístěna v ústavním zařízení. To se projevovaly řezáním si zápěstí. Dále hodně dlouho přetrvávalo kymácení těla při dlouhém čekání nebo do rytmu muziky, a to až tak, že dokázala rozpohybovat zepředu dozadu celé osobní auto, ve kterém čekala. i tyto kymácivé pohyby po mnoha letech ustaly, ale v ústavu se opět objevily.

V oblasti hrubé a jemné motoriky byla v pořádku. Dívka velmi šikovná na rukodělné činnosti – (malování, vystřihování apod., jakožto klidné činnosti ji však příliš nebavily). Nějaký čas docházela s pěstounkou na grafomotoriku. Je pohybově nadaná, dlouho navštěvovala kroužek gymnastiky, což jí vyhovovalo, neboť zde mohla vybit svoji hyperaktivitu vycházející z jejího romského temperamentu.

Pěstouni uvedli, že do pěti let byla nadpřirozeně inteligentní, hodně si pamatovala. Odposlouchaná slova dokázala vhodně užít v jiných situacích (např. pěstoun v jejích třech letech doma v kuchyni řekl, že na stole má faktury – o několik dní později Lucka přišla, že chce také fakturovat; jindy se prodavačka v obchodě pěstounky zeptala, zda chce paragon, ta jej nechtěla, ale Lucie sdělila, že ona by si ten „paragon“ vzala). Také řeč byla velmi dobře rozvinuta, bez defektů, dokázala věci pojmenovat.

Jak již bylo výše zmíněno, od sedmi let je v péči psychologů a sexuologické poradny. v devíti letech u ní byly diagnostikovány poruchy chování a předčasný nástup puberty. v necelých jedenácti letech začala menstruat, čímž se odstartovalo bojkotování učení a povinností. PPP byly diagnostikovány výrazné dyskalkulické obtíže

operacionálního charakteru, oslabení časoprostorové orientace a logického uvažování. Indikace pro integraci nebyla potvrzena. Dále byly zjištěny přetrvávající dyslektické obtíže dysortografické a dysgrafické.

V současné době má Lucie na svůj věk přiměřenou výšku a hodně obézní postavu (13,5 roku/165 cm/103 kg), přesto je však stále dobře pohybově nadaná, což ale často nevyužívá, protože jejím velkým negativem je lenost. Z toho důvodu také u žádné činnosti, kromě sledování DVD filmů, válení se či hraní karetních her, dlouho nevydrží. Ačkoliv je Lucie též manuálně zručná, nemá vnitřní motivaci své nadání dále rozvíjet. Dívka je také velmi panovačná, hrubá, agresivní, používá jakési až hospodské chování při stolování, uštěpačné poznámky, vulgarity, posměšky a nechutný smích, který by se dal přirovnat k bezmocnému projevu staré kurtizány. Pokud někdo nesdílí její názor a polemizuje s ní, je schopna jej napadnout, ať už jde o dívku či chlapce, potažmo pěstouny. Povinnosti, které má v ústavu plnit, bere jako velké nutné zlo, reaguje podrážděně (v domácím prostředí je zcela bojkotovala). Z jejího chování je patrné, že chce v kolektivu dětí stát vždy v popředí skupiny a korigovat chování ostatních. Pakliže Lucie sama uzná za vhodné, dokáže být vůči svému okolí přátelská, milá a ochotná pomoci, což se však stává jen velmi zřídka.

Důvodem žádosti pěstounů o umístění Lucie do ústavního zařízení byly dlouhodobé výchovné problémy. Lucie naprosto nerespektovala autoritu pěstounů, neplnila si základní povinnosti a nedodržovala stanovená pravidla. Narušovala běžný chod jinak fungující náhradní rodiny. Mezi členy rodiny vyvolávala konflikty, byla agresivní, slovně i fyzicky členy rodiny napadala a manipulovala s informacemi za účelem vlastního prospěchu (více viz bod V.).

6.4 Školní anamnéza

V roce 2002 nastoupila Lucie spolu se svou pěstounskou sestrou do Mateřské školy v Nové Cerekvi. Již od začátku to však dívky neměly snadné. Lucie byla učitelkám trnem v oku, protože byla nezbedná. Často dětem bořila to, co postavily a ony jí nadávaly. Učitelky to řešily tím způsobem, že Lucii chytly a posadily ke stolečku – i několikrát za sebou. Když se jí pak pěstounka doma ptala, co dělala celý den ve školce, Lucie jí odpověděla, že seděla u stolečku. Pěstounka se proto snažila o řešení

situace, ptala se učitelek, proč to Lucie dělá a ty jí řekly, že je prostě taková. Od Lucie se pěstounka poté dozvěděla, že ji děti mezi sebe nechťejí, nadávají jí, že je černá apod. Lucie se sestrou nesměly ani chodit s ostatními do divadla, protože jim dlouho trvalo oblékání a ostatní zdržovaly, podle učitelek se dítě ve školce musí již umět samo rychle obléknout, a proto dívkám odmítaly pomáhat. Pěstounka se nabídla, že si je vždy přijde obléknout a půjde i s nimi, aby holčičky nebyly vyčleněny, ale to učitelky také zamítly se slovy, že to nejde. Náhradní matka Lucii neomlouvala, ale žádala učitelky, aby dění mezi dětmi monitorovaly, případně Lucce pomohly mezi děti zapadnout, ale ony to kategoricky odmítaly a znovu pěstounce oznámily, že je Lucie taková a může si za to sama. Z toho důvodu si pěstounka nechala Lucii i její sestru doma a zpětně to hodnotí ona i dívky jako nejhezčí čas společně strávený. Neměly neustálé nervy, že přijdou do školky pozdě, v klidu si udělaly grafomotoriku, uvařily, povídaly si, hrály si, učily se novým věcem apod.

Školní docházku pak Lucie zahájila v září školního roku 2004/2005 v Základní škole Nová Cerekev. Podle PPP byla schopná nástupu do první třídy bez nutnosti odkladu školní docházky. Již po pár měsících se ale ukázalo, že opak byl pravdou. Po půl roce PPP uznala, že pochybila a že Lucie měla raději dostat odklad, protože u ní byla diagnostikována dyslexie. v prvním pololetí začala Lucie za ostatními dětmi velmi zaostávat, což mělo za následek její sabotování učení. Mladá paní učitelka to řešila tak, že to, co nestihla Lucie s ostatními ve škole, dostávala k dokončení s sebou domů, plus další domácí úkoly. To znamenalo, že hned po návratu ze školy pěstounka začala s Lucii psát úkoly, což jim trvalo až do večera, a to hlavně vzhledem k dyslexii Lucie a později se ukázalo, že i dyskalkulii. Toto začalo mezi nimi narušovat vztah, protože Lucie byla unavená, bez chvíle odpočinku, ale pěstounka po ní zadané úkoly musela vyžadovat, protože za ni byla zodpovědná a učitelka to tvrdě po pěstounce vyžadovala. Paní Monika se obrátila o pomoc na PPP a situace se na chvíli trochu umírnila, protože PPP tento problém projednala s ředitelem školy i paní učitelkou a došlo k domluvě, co se po Lucii bude požadovat a co je nadbytečné. Přesto však třídní schůzky byly pro pěstounku katastrofické – ostatní rodiče odcházeli spokojeni a učitelkou uklidněni, že ve třídě je žákyně, která je mnohem horší než jejich děti. Učitelka velmi nevhodně ukazovala sešity Lucie ostatním rodičům se slovy „vidíte, jak taky někdo může psát“ apod. Lucie tím začala ztrácet jakoukoliv snahu, ctížádost či cílevědomost.

Do druhého ročníku Lucka přestoupila na doporučení PPP v Pelhřimově do Základní školy v Pelhřimově do dyslektické třídy. Školní výsledky měla díky pomalejšímu tempu a speciálním metodám výrazně lepší. Přesto však Lucie potřebovala ještě více pečlivosti a ctižádosti, což jí ovšem nebylo biologickými rodiči dáno do vínku. Problémy nastaly v nevhodném chování Lucie, kvůli čemuž vyhledali pěstouni pomoc psychiatra a sexuologa, neboť se báli toho, že došlo k nastartování předčasné puberty, a to kvůli sexuálnímu zážitku v první třídě (blíže viz bod V.). Z vyšetření v sexuologické ambulanci však toto nebylo potvrzeno, nicméně sexuolog MUDr. Radosa z Havlíčkova Brodu konstatoval, že dítě nesmí trávit žádný volný čas samo bez dozoru dospělé osoby a že tomuto chování bohužel nahrává kombinace s genetickou výbavou po biologických rodičích, ale podle druhotných znaků, že se o předčasnou pubertu nejedná. Učitelka, která Lucii učila, sdělila, že toto nevhodné chování se sexuálním podtextem nemá v této třídě jen Lucka, ale že pěstouni Lucky jsou jediní z rodičů, kteří se snaží o nějakou nápravu a něco s tím dělají. Dyslektická třída měla pouhých 6 žáků, paní učitelka jim dala obrovskou volnost, a pak je již nemohla zvládnout (sama za ten školní rok zhubla 14 kg) a nikdo z kompetentních pracovníků si nevěděl rady, jak třídu umírnit. Dyslektická třída byla od dalšího roku zrušena a děti přešly do běžné třetí třídy (jedno dítě odešlo na jinou školu).

Třetí třídu Lucka absolvovala tedy opět v ZŠ Pelhřimov, ale již v běžné třídě s dětmi bez specifických poruch učení. Lucka byla v tomto školním roce velmi často nemocná a k dobru jí nepřidala ani nová třídní učitelka, se kterou velmi bojovala. Učitelce nevadilo dítě s dyslexií, ale chtěla, aby samo mělo snahu něco dokázat, aby bylo ctižádnostivé, což Lucka nechtěla a naprosto sabotovala – docházelo tak k častým sporům mezi ní a učitelkou – jednalo se o začarovaný kruh, do kterého pěstouni vstoupili a byli učitelkou označeni „za rodiče, které za 25 let své praxe ještě neviděla“. Rodičům nevadila přísnost, ani že vyžadovala plnění úkolů, ale vadilo jim, že učitelka pošlapávala osobnost dítěte, hrozila Lucii tím, že si ji odnesou čerti do pekla, dávala jí naprosto nepřiměřené tresty, úkoly apod. i z tohoto důvodu zažádala pěstounka PPP v Pelhřimově o povolení domácí školy, neboť Lucka začala mít averzi vůči učitelkám, škole jako takové, začala sabotovat výuku a propadat se ve svých znalostech. PPP v Pelhřimově přerazení k domácí výuce zamítla. Pěstouni se tedy obrátili na PPP v Plzni, která všechny důvody shledala relevantními pro domácí výuku a Lucie k ní

dostala povolení. Čtvrtou třídu tak absolvovala Lucie doma s pěstounkou. Jako kmenovou školu si zvolily Základní školu v Jiřicích u Humpolce (25 km od bydliště), kde s tímto měli zkušenosti a byli svolní Lucii přijmout do stavu žáků. Na přezkoušení dojížděla Lucie s pěstounkou jedenkrát měsíčně. Pěstounka chtěla, aby tím měla nejen větší motivaci, ale aby byly stále „v obraze“, co se týká postupu při výuce. Snažení se vyplatilo, Lucka byla hodně chválena a ze čtyřek se vytáhla na dvojky. Již na začátku domácí školy se však ukázalo, jak velké mezery Lucie v učení má, a proto bylo povoleno PPP v Plzni rozložení ročníku – Lucie ale vše zdárně dohnala, pouze v angličtině a matematice probírala s pěstounkou látku pomaleji. Školní rok 2008/2009, tedy opět 4. třídu, zahájila taktéž v domácí škole. Na konci září se přístup Lucky k učení ale natolik zhoršil, že by nebylo možné dodržet plnohodnotné vzdělávání v domácím prostředí, a proto pěstounce nezbyla jiná možnost, než aby se Lucie vrátila do školní lavice. ZŠ Nová Cerekev byla 150 metrů od bydliště pěstounů, proto zvolili opět tuto školu. Tehdy nastal problém s tím, do jakého ročníku má Lucka začít chodit (na toto zákon nepamatuje) a bylo konstatováno, že musí dohnat všechnu látku a nastoupit dle normálního režimu do pátého ročníku. Pěstouni začali opět řešit dceřiny nenapsané či zatajované úkoly, zmuchlané a ztracené sešity, nevhodné a obtěžující chování ve škole. Po konzultaci s klinickou psycholožkou byla proto Lucie od 26. 2. do 8. 4. 2009 umístěna v Dětském diagnostickém ústavu, dětském domově se školou, středisku výchovné péče, základní škole a školní jídelně Homole v Českých Budějovicích (dále jen DDÚ), kde pokračovala v pátém ročníku. Její chování bylo stále jako na houpačce. Domů se vrátila, dle slov etopedů z DDÚ, jen díky tomu, že pěstouni nad ní ještě nezlomili hůl a protože bylo na Lucce vidět, že je přes všechny špatné věci, které jim dělá, má ráda. Po návratu bylo jen otázkou času, kdy Lucka naběhne do svého starého režimu (trvalo to jeden a půl měsíce). Po prázdninách pokračovala šestou třídou, a ačkoliv dostala výbornou paní učitelku, která na ni jediná trochu platila, situace se začala rapidně zhoršovat (viz příloha č. 3 Zpráva z psychologického vyšetření listopad 2009) a pro rodinu již nebyla jiná možnost, než požádat soud o svěřeni Lucie do ústavní výchovy. Jakmile soudní rozhodnutí nabylo právní moci, byla Lucie pěstouny odvezena do DDÚ Homole, nejprve na překlenovací období, aby se zjistilo, jak na tom aktuálně je a aby se správně posoudilo, kam ji mají zařadit, zda-li do dětského domova se školou (DDŠ) nebo pouze do dětského domova (DD). Původně se plánovaly na posouzení jen

dva týdny, ale Lucie nebyla jednoduchým případem a po jejím útěku z vycházky, kdy bylo vyhlášeno pátrání, se přiklonili k závěru, že by svým chováním DD rozložila a stejně by nakonec byla přeřazena do DDŠ. Po šesti týdnech byla umístěna do Výchovného ústavu a dětského domova se školou v Počátkách u Pelhřimova (dále jen VÚ a DDŠ) (od 18. 3. 2010), kde navštěvovala i základní školu. v době zpracování tohoto textu, byly její školní výsledky přinejmenším stejné, možná se dokonce zhoršila.

Co se týče zameškaných absencí, tak s těmi Lucie problém nikdy neměla. Do školy vždy chodila, ale chovala se a učila se tak, jak je výše popsáno. Také se spolužáky neměla výraznější problémy, proti rasismu se již dovedla lépe bránit. Kupodivu problémy měla spíše s dívkou romského etnika. Naopak se však začala stýkat s vrstevníky i staršími dětmi bílého etnika, ale se závadovým chováním.

Pěstounská rodina poskytla Lucii možnost navštěvovat různé zájmové kroužky. Chodila v letech 2003/2004 do přípravky a poté 2004/2005 do kroužku sportovní gymnastiky. Sama také projevila zájem hrát na saxofon. Bylo jí doporučeno, aby začala s klarinetem a na saxofon poté přešla – uměla by tak hrát na dva nástroje. Zpočátku ji hra bavila, protože byla talentovaná. Jen talent ale přestal stačit a bylo třeba vynaložit i píli a učit se noty, což Lucii přestalo bavit. Hrát vydržela dva roky, a poté klarinet za 25.000,- Kč nenávratně ztratila (možná schválně odložila do popelnice). V dětském domově se školou se ke hře vrátila – prý jí to pomáhá uniknout z reality ústavu.

6.5 Příchod a soužití Lucie s pěstounskou rodinou, výchovné problémy a vztahy v rodině

Jak již bylo výše zmíněno, Lucie byla navržena do náhradní rodinné péče a manželům Monice a Alešovi byla nabídnuta v roce 2000. Kojenecký ústav zpočátku vyžadoval po budoucích pěstounech alespoň tři návštěvy, ale následně se uskutečnila pouze jedna, která byla dostačující. Lucie byla velmi komunikativní a přátelská. Okamžitě se chytila paní Moniky za ruku, ukazovala jí hračky, další místnosti v ústavu a chovala se velmi vstřícně, nebyla bázlivá, s rodiči velmi živě komunikovala. Dne 21. 7. 2000 byla tedy přijata do předpěstounské péče. Velice rychle se v rodině aklimatizovala a seznámila se s ostatními členy domácnosti – se čtyřmi vlastními dětmi a dvěma dětmi v pěstounské péči, které manželé vychovávají. Rodina žije v rodinném

domě o velikosti 9+1, k domu patří stodola, dvůr a zahrada. Zpočátku měla Lucie společný pokoj s nezletilou Andreou (nar. 1998), později pak měla svůj vlastní. Mezi Lucí a rodinou se vytvořily pozitivní citové vazby, a proto si manželé zažádali o svěřeni Lucie do pěstounské péče. Rozsudek pak nabyl právní moci dne 9. 4. 2003. Pěstounská rodina Lucii poskytuje krásné zázemí se spoustou zážitků na společných akcích a dovolených (viz příloha č. 1 Rozsudek o svěřeni Lucie do pěstounské péče).

Jak je zřejmé z výše popsaného, problémy s Lucí nastaly od počátku školní docházky. V první třídě se o Lucii začalo říkat, že je „děvka“. Toto označení jí zřejmě hodně ublížilo a řekla si, že když nemůže být ta „dobrá“, tak bude alespoň „špatná“. Následně se zjistilo, že jí a jejího spolužáka (dětskou lásku) zneužívá starší spolužák ze třetí třídy. Opakovaně je naváděl k sexuálním hrátkám (museli se před ním svlékat), ukazoval jim pornočasopisy a chtěl po nich, aby dělali to, co v nich viděli apod. Než se o tomto pěstounští rodiče dozvěděli, pokračovalo to ještě tak, že si onen chlapec vyzvedával Lucii a její stejně starou sestru doma (pěstouni neviděli důvod, proč by je neměli s ním pouštět ven, často jim pomáhal i např. při hrabání sena pro hospodářská zvířata a vycházeli s ním velmi dobře) a na hřišti po nich chtěl, aby roztahovaly nohy, zkoušel s nimi vykonat pohlavní styk, ale jelikož mu to ještě nešlo, použil klacek. Po nějaké době se dívky doma podřekly a toto skončilo dohrou při řešení celé situace s pěstouny a rodiči malého spolužáka. Od té doby však byla Lucie na všechny tyto aktivity chytlavá, a jakmile s nimi začal někdo experimentovat, nikdy neváhala se přidat. Později začala sama aktivně tyto věci vyhledávat a obtěžovat mladší chlapce ze sousedství. Začala používat nevybíravá slova se sexuálním podtextem a začalo období lhaní.

Od konce první třídy se Lucie začala stýkat s partou dětí, jejichž rodičům nevadilo, že jsou dlouho do tmy venku, děti si mohly dělat, co chtěly – tyto děti, ač z biologických rodin a bílého etnika, Lucii velmi imponovaly a chtěla se jim vyrovnat. Paradoxně jí ale také těšilo, když jí tyto „kamarádi“ říkali, že má hodné rodiče a přicházeli společně do rodiny pěstounů, kde na ně byli hodní. Lucie vždy vyhledávala spíše starší děti, nejprve bez rozdílu pohlaví (kolem 2. – 5. třídy více dívky, později už chlapce). Před prvním umístěním do diagnostického ústavu patřila k partě o hodně starších, až dospělých lidí, od kterých pochytila vulgární mluvu, kouření cigaret

a marihuany a možná i experimenty s nějakými tvrdšími drogami. Také našla zalíbení v módě piercingů.

Ve školním roce 2005/2006 byla Lucie vyšetřena na psychiatrické ambulanci kvůli výchovným problémům ve škole, ale i doma. Snažila se lhát a zatajovat domácí úkoly, průšvihy apod. Projevilo se nevhodné sexuální chování, kdy např. řekla spolužákovi, aby jí ukázal přirození, a poté mu na něj nanesla lepidlo; nebo si lehla s roztaženými nohama na lavici a se spolužákem předváděli kopulační pohyby. Také si ve škole sama ostříhala obočí, a pak to svedla na spolužáky. Paní psycholožka v závěru své zprávy konstatovala, že Lucie je odbržděná, kontakt navazuje spontánně. Vzhledem k věku je orientována správně, ale má anamnesticky nepřiměřené sexuální chování. Projevují se u ní známky citové deprivace z dětství.

Hned na počátku 3. tř. výchovné problémy Lucie pokračovaly a byla tedy i nadále v péči klinické psycholožky. Čtvrtou třídu absolvovala v domácí škole, jak je již výše popsáno a problémy byly tedy mírnější. Od páté třídy dále se však její chování rapidně zhoršovalo a ani již zmiňovaný diagnostický pobyt neměl delší pozitivní účinek. U Lucie se zesílil negativismus a nepřizpůsobivost. Odmítala pečovat o sebe (co se týče hygieny – na venek hezky upravená, ale pod oblečením nepřevlečené spodní kalhotky několik dní apod.), ale i o prostředí svého dětského pokoje. Při napomenutí drze odsekávala, že uklízet nebude – mezi kusy oblečení se jí válely školní pomůcky, CD, zbytky jídla i použité menstruační vložky. Byla velmi agresivní a provokativní k ostatním členům rodiny – např. do pěstounky strčila tak hrubě, až upadla na stůl a zranila se. Lucie přicházela ze školy až ve večerních hodinách, ač její vyučování končilo ve 13:30. Na dotaz pěstounů „Kde byla?“, odpovídala, že jim do toho nic není. Stále dokola ji rodina někde hledala, a i když ji našli, odmítala se vrátit domů a nebylo možno ji nijak donutit (např. v třesnutých mrazech a závějích odešla v 11:00 do 3 km vzdálené vesnice, přešla státní silnici a několik hodin trávila ve svých 11 letech na benzinové pumpě). Zákaz chodit ven byl podle ní omezování svobody. Když ji pěstoun zavřel v pokoji, protože ho bila pěstmi, utekla oknem. Po několika útocích na pěstounku byla zbita staršími bratry, což pomohlo asi jen na dva dny. Byla hrubá a vulgární. Vzhledem k tomu, že v necelých dvanácti letech začala pohlavně žít, jí byla předepsána antikoncepce. Lucii však bylo sděleno, že tabletky musí užívat na kožní problémy, aby ji to nesvádělo k dalším experimentům v oblasti sexu. Lucie nemohla zůstat

s ostatními dětmi (ač byly již dost velké, aby se o sebe postaraly) sama doma, protože je vždy provokovala, dráždila a jednou dokonce vytáhla i kuchyňský nůž – považovala to za legraci a zpestření, aby nebyla nuda. Nikdo z příbuzných ji už nechtěl hlídat. Do školy začala nosit zakázané předměty – cigarety, zápalky, zapalovače.

I přesto všechno by to pěstounka s Lucií zkoušela dál, ale odborníci (více viz příloha č. 3 Zpráva z psychologického vyšetření listopad 2009) a i ostatní členové rodiny chtěli, aby byla Lucie umístěna do ústavního zařízení. Pěstouni si však přáli zachovat poručnictví, aby Lucie měla možnost se k nim vrátit, kdyby u ní došlo k přehodnocení situace a vzpamatování se, což jim soud umožnil.

V této fázi zpracování textu byla Lucie ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou v Počátkách u Pelhřimova. Na jednu stranu zřejmě postupně přicházela na to, o co přichází. Na druhou byly pro ni v ústavu natolik akční situace, že tam byla paradoxně vlastně spokojená. Přitom pravidla a tresty jsou mnohem tvrdší než doma, přesto se vždy z rodiny do ústavu poměrně ráda vracela, někdy vrácení sama vyžadovala již po pár hodinách, ale pak se aklimatizovala a setrvala na návštěvě. Návštěvu absolvovala ráda, byl to pro ni jen asi nezvyk, najednou nevěděla co s volným časem, cítila se nesvá, neměla tu žádné kamarády, neboť nově měla v DDŠ. Doma a i mezi bývalou partou byla atmosféra natolik poklidná, že ji vlastně nudila. Pěstouni si brali Lucii nejen na občasné víkendy, ale i na dovolené. Byla s nimi na vodáckém soustředění. Lucie je velmi šikovná při ovládní lodě, na vodu jezdí moc ráda, avšak poslední týdenní pobyt opět nebyl bez problémů – Lucie odmítala brát léky na zklidnění, po dvou dnech měla vulgární výpady proti pěstounům přede všemi dětmi a nebyla ochotna spolupracovat. Pěstounka byla velmi zklamána a po návratu domů Lucii na vlastní žádost odvezla o 6 hodin do DDŠ dříve, než musela.

Co se týče vztahů v rodině – sourozenci si uvědomovali, jaké to bylo, když byla Lucie doma. Proto když přijela, brali ji jako návštěvu, věděli, že zase odjede, a tak spousta věcí tzv. překousli, vydrželi. K pěstounce si Lucie vytvořila znovu velmi hezký vztah. Často si spolu povídaly a Lucie se jí svěřovala i se svým lesbickým vztahem, který je ale spíše asi náhražkou, protože jiný v dívčím DDŠ navázat nemůže. Pěstounčina reakce na její sebepoškozování v ní vzbudila pláč a přiznání, že ji v ústavu nikdo neposlouchá, každému je jedno jak se cítí, a proto kdyby měla přijít ještě o rodinu, něco by si udělala.

Pěstouni se po celou dobu velmi zamýšleli a zamýšlejí nad tím, jak Lucii motivovat dál, co pro ni mohou vlastně ještě udělat. Uvažovali i nad tím, že pokud by Lucie zůstala do svých 17 let stále v ústavní výchově, že zruší poručnictví, a to z důvodu zrušení trvalého pobytu Lucky u nich doma, neboť jim bylo jasné, že její závadové chování by mohlo, až ji propustí z ústavu, pro ně znamenat jen potíže (exekuce apod.).

Když jsem v prosinci roku 2011 dokončila psaní této části práce, nedošlo u Lucie k výraznějšímu zlepšení výchovných problémů. v DDS byla hodnocena jako problémová dívka, ve které jsou pěstouni dobře „obtištěni“, neboť jediná umí poděkovat, pozdravit a požádat o něco. Chování bylo hodně závislé na tom, jakou měla Lucka náladu. Všichni odborníci se shodovali v názoru, že její problémy se začnou řešit, až si Lucka přizná, že chyba je u ní a v ní a ne v lidech kolem ní.

6.6 Shrnutí

- biologičtí rodiče Lucie jsou romského etnika, problémy s trestnou činností
- v roce 2000 byla Lucie svěřena do pěstounské péče
- od dětství velmi často nemocná (astma a další)
- PPP diagnostikovala u L. v první třídě dyskalkulii, dyslexii, oslabení časoprostorové orientace a logického uvažování; v 9 letech pak diagnostikován nástup předčasné puberty
- v roce 2002 nástup do MŠ – problémy s dětmi a učitelkami, proto si ji pěstounka nechala doma
- v roce 2004/2005 nástup do první třídy bez potřeby odkladu (PPP pochybila); první sexuální zážitek a počátek výchovných problémů
- během školní docházky se setkala většinou s nezkušenými a nekvalifikovanými učiteli
- v současné době je umístěna ve výchovném zařízení, náhradní rodiče zažádali o zrušení ústavní výchovy z důvodu zlepšení v chování Lucie

6.7 Pohled sociální pracovníce a vychovatelky na Lucii

Jak již bylo uvedeno výše, hovořila jsem o Lucii se sociální pracovnící (dále také SP) paní Šandovou. Zajímalo mě, jaká byla Lucie, když nastoupila do zařízení, jak se projevovala a jestli se nějak za tu dobu změnila.

Paní Šandová mi o ní řekla, že byla velice neposlušná, hlučná a provokativně vulgární. Kromě toho také neskutečně líná, nic ji nebavilo, zaujímal negativní postoj ke všemu. K ostatním byla slovně agresivní a občas se u ní projevovala i skrytá fyzická agrese. Náhradní rodiče si ji i tak snažili brát na různé akce nebo návštěvy domů. Vraceli ji pak ale zpět zklamání, protože si s ní nevěděli rady. Dokonce Lucie musela podstoupit reedukační pobyt v Diagnostickém ústavu v Homolích, protože i pro dětský domov bylo její chování nesnesitelné. Naposledy byla Lucie doma o Vánocích 2011. Matka ji vracela do ústavu spokojená a chválila ji.

Přes všechno problémové chování je ale u Lucie prý znát, že má dobrý základ z náhradní rodiny. Sociální pracovníce uvedla: „Málokdy se najde u nás dítě, které dokáže poprosit a poděkovat.“ Bohužel zdrojem výchovných problémů Lucie je to, že vyhledává a obklopuje se nesprávnými lidmi. „Lucka je magnet na problémy a neuvěřitelně k sobě přitahuje problémové kamarády,“ řekla paní Šandová. Za posledního půl roku se její chování výrazně zlepšilo, Lucie je poslušnější, není tak vulgární a snaží se. Podle sociální pracovníce jde těžko říci, zda to je tím, že ústav opustilo několik nejrizikovějších děvčat, se kterými Lucie byla v kontaktu. „Je možné, že se Lucka opravdu snaží, ale do jisté míry to její chování bude asi trochu účelové. Rodiče si totiž podali návrh na zrušení ústavní výchovy. Ať tak nebo tak, teď se opravdu zlepšila a uvidíme, jak to bude doma fungovat,“ uvedla SP. Náhradní rodina a Lucie znovu obnovují narušené vztahy a zdá se, že se jim to zatím daří. Ani podle letitých zkušeností ale sociální pracovníce nedokáže dopředu odhadnout, jestli Lucka uspěje nebo se za čas do ústavu vrátí a uvedla: „Nechci malovat čerta na zeď, ale myslím si, že osm dětí nebo kolik jich současně v rodině je, je hodně. Na rodičích je vidět, jak je to psychicky zmáhá, a domnívám se, že nemůžou kvalitně vychovávat tolik dětí. To je ale jen můj názor. Třeba se mýlím a Lucka se chytí.“

O Lucii jsem mluvila také s její vychovatelkou paní Hřebeckou, která o ní řekla: „Lucka každopádně není zlá holka a já ji mám v podstatě ráda, i když dokáže být prevít.

To, že mi říká „vole“ za každým slovem, nemůžu tak brát, protože to by měla denně špatné záznamy.“ Podle ní se u Lucie kumulují několik faktorů, kvůli kterým má výchovné problémy: „Lucka se hledá, to je vidět už na jejím vzhledu, stylizuje se do role kluka. Také je právě v pubertálním věku, kdy chce vyzkoušet kde co a chce zapadnout. Bohužel se ale chytá špatných lidí. Možná si připadá neúplná, když nezná svou biologickou rodinu, ale to nevím, nikdy jsem s ní o tom nemluvila.“

Na otázku, co si myslí vychovatelka o rodinném zázemí, se vyjadřuje v tom smyslu, že náhradní rodinu v podstatě nezná. Vídá se pouze s matkou, a to při předávání Lucie z ústavu a do ústavu, takže s ní prohodí jen pár slov o chování Lucie.

Taktéž jako sociální pracovnice vidí i paní Hřebecká v současné době u Lucky zlepšení, které také přisuzuje hlavně tomu, že odešlo několik problémových dětí a Lucka u sebe tedy nemá tolik rušivých elementů. Ani ona však nedokáže odhadnout, jak se bude její fungování doma odvíjet.

6.8 Pohled Lucie na sebe sama

Stejně jako pro paní Šandovou a Hřebeckou, tak i pro Lucii jsem měla připravenou sadu otázek. Ví, že do náhradní rodiny přišla, když jí bylo asi 2,5 roku. Z této doby si toho samozřejmě moc nepamatuje. O své biologické rodině zná jen pár informací, které byly sděleny jejím náhradním rodičům. Jak sama řekla: „O můj mámě a rodině vůbec nic nevím a ani mě to nezajímá. Nikdy mě nenapadlo je nějak hledat.“

O náhradních rodičích a sourozencích mluví velmi hezky. Předtím, než začala mít výchovné problémy, měla s celou rodinou pěkné vztahy, které se tím ale narušily. Nejvíce si rozuměla s bráchou Patrikem, o kterém mi sdělila: „Víš, mamka si nejdřív myslela, že spolu něco máme, jak četla spoustu těch knih a tak. Pak se ale zjistilo, že Patrik je jinak orientovanej, chápeš, jako že na kluky. Tak už pak byla klidná.“ v současné době se Lucie i její rodiče snaží pracovat na znovuoobnovení dobrých vztahů a Lucie sděluje: „Chtěla bych, aby to doma bylo jako dřív. Teď je to perfektní, se všema si rozumím. Dokonce mě má Andrejka za vzor, tak se jí snažím domlouvat, aby to bylo ale bez těch výchovných problémů.“

Ve škole a ve vsi se Lucka pak ale začala scházet s partou problémových lidí, a to podle ní odstartovalo její výchovné problémy. „V partě se pil alkohol, kouřilo se, což se

mi líbilo a doma jsem to nesměla a tak. Když mi naši nadávali, tak mě to chvíli mrzelo, ale pak jsem si zas neuměla pomoci a utekla jsem. Teď když ale přijedu domů, tak mě ty lidi vůbec nezajímají, nechodím za nimi a vystačím si sama nebo jdu s Andrejkou na koně. Teď už vím, že jsem byla pitomá.“

Zajímalo mě, jak se cítila, když ji odváželi do ústavu. Odpověděla: „Na naše jsem naštvaná nebyla, vím, že jsem si za to mohla sama. Právě jsem pak byla vždycky překvapená, že si mě naši chtějí vzít na dovolenku, když jsem je tak zlobila.“ v dětském domově to jinak v rámci možností jde, ale už by chtěla být doma na stálo. Co pro to dělá? „No, snažím se nenadávat, poslouchat vychovatelky a nedělat průsery.“

Co se týče školy a učení, tak je na tom Lucie podle jejích slov „bídne“. Propadá z angličtiny a ani v ostatních předmětech na tom prý není moc dobře. „Mamka mi říká, že nejsem blbá, jen bych musela chtít. No jo, jenže ono se mi právě moc nechce. Přitom si sama ale vždycky říkám, že takhle si nesplním svůj sen. Já bych totiž chtěla zpívat v Praze v divadle Broadway, víš,“ řekla Lucka. O své budoucnosti jinak ale moc nepřemýšlí, protože je to prý daleko. Nejspíš půjde po základní škole na nějaký učební obor do Pelhřimova. Myslí si: „Na hotelovku nemám, takže asi zkusím obor kuchař/číšník nebo tak něco.“

6.9 Zhodnocení a posouzení problémů Lucie

Na základě pozorování, rozhovorů s náhradními rodiči, jejich dcerou Lucií, sociální pracovnící a vychovatelkou výchovného zařízení a dále díky písemným podkladům si na tomto místě dovolím zhodnotit problém Lucie.

Lucie je dívka romského etnika, jak již bylo zmiňováno a toto etnikum má své specifické povahové vlastnosti. Mezi ně patří slabá vůle, malá vytrvalost a trpělivost, nespolehlivost, stálý pocit ohrožení, nesamostatnost, neschopnost abstraktního myšlení, komplex méněcennosti, psychická labilita a samozřejmě mimořádná citlivost vůči nespravedlnosti.³ Ať chceme nebo nechceme, své rodiče si nevybíráme a dědíme po nich dobré, ale i špatné vlastnosti. a ani Lucie nemůže být výjimkou. Kromě toho rodové vlastnosti Romů se dědí z generace na generaci. Proto se domnívám, že důvod vzniku výchovných problémů Lucie, je zakořeněn ve výše uvedené povaze.

Jak vyplývá z rozhovorů s komunikačními partnery, Lucie má velké štěstí, že mohla od malička vyrůstat a být vychovávána v náhradní rodině. Toto soužití ji v mnohém prospělo a prospívá. Má z rodiny vypěstovány základní správné návyky uznávané v majoritní společnosti České republiky. Přesto všechno však vliv rodiny nebyl u Lucie tak silný, aby nepodlehla lákadlům v podobě party, kouření, alkoholu, drog, promiskuitě.

Za začarovaný kruh považuji situaci, kdy se u Lucky projeví výchovné problémy, rodina je již nedokázala zvládnout, a proto byla Lucie umístěna ve výchovném zařízení. Podle slov jí samotné se však právě v místě, kde by mělo dojít k nápravě, přiučila mnohemu dalšímu závadovému chování a to původní ještě prohloubila. Lucie by musela být velmi silná osobnost s pevnou vůlí, aby jí pobyt v ústavu nepoznamenal ve špatném slova smyslu. Kdyby jí však byla, pravděpodobně by do zařízení vůbec nebyla umístěna.

Během zpracovávání této práce došlo u Lucie ke zlepšení chování. Proto náhradní rodiče zažádali o zrušení ústavní výchovy. V nedávné době proběhlo soudní jednání, při kterém se rozhodlo, že dostane Lucie šanci ukázat nápravu i v domácím prostředí.

6.10 Situace Lucie a volba konkrétního řešení

Podívejme se na případ Lucie od začátku. Dívka nastoupila na diagnostický pobyt na základě žádosti pěstounů. K důvodům jejího umístění patřilo dlouhodobé nerespektování autorit, neochota k plnění základních povinností a nedodržování základních pravidel soužití v pěstounské rodině.

Ať už při příchodu do diagnostického ústavu nebo potažmo do dětského domova se školou, Lucie nikdy neměla problémy zapadnout do neznámého prostředí, ve kterém bezprostředně a zvědavě navazovala kontakty s vrstevníky i dospělými osobami. Brzy však bylo patrné, že bude obtížně snášet režimová opatření ústavu. Od začátku se proto snažila obcházet základní pravidla týkající se osobní hygieny, péče o svěšené osobní věci, udržování pořádku ve společných prostorách apod. Tyto povinnosti dokázala plnit pouze pod přímým dohledem pedagoga či vychovatele. Když dozor nad ní pominul, okamžitě se uchýlovala k podvodu a se splněním zadaných úkolů si nelámala hlavu.

Tento pasivní přístup je pro Lucii bohužel typický a jak jsem již uváděla, do značné míry je dán jejím romským naturelem. Z toho vyplývá, že dívka je orientována na aktuální příjemný prožitek, kterého chce dosáhnout bez vlastního přičinění a nejlépe hned. Je nad její síly zkorigovat a naplánovat svoje úsilí k dosažení cíle, jenž není právě aktuální. Bohužel ji nedokáže ovlivnit a nastimulovat ani pozitivní motivace v podobě přislíbené odměny za splnění úkolu a v opačném případě hrozící trest. S klidným srdcem si nechá ujít např. atraktivní program a je potrestána nicneděláním, které jí vlastně ale vyhovuje, a tudíž trestem ani není. Pokud je na Lucii vyvíjen tlak k plnění zadaných úkolů, často dochází k projevům zlosti a vzteku, jež dává svému okolí najevo hrubým vyjadřováním, urážkami a případně i fyzickým atakem. v těchto případech pak rychle ztrácí kontrolu nad svým jednáním a neuvažuje ani o tom, zda jde proti vrstevníkovi či dospělému. Toto jednání se nedá v žádném případě omlouvat, ale nutno říci, že i tato její emotivní výbušnost vychází z jejího temperamentu a je pro ni velmi těžko korigovatelná. Lucii navíc netrápí pocity viny, není si vědoma svého prohřešku a hledá vinu u druhých, což má spojitost s tím, že nemá vypěstované sebehodnotící mechanismy a náhled na své chování.

V těchto ohledech byl pobyt v diagnostickém ústavu méně úspěšný. Lucie neměla zájem na sobě pracovat a nedocházelo k výraznějšímu posunu v pozitivním směru. Za dobu strávenou v dětském domově se školou určité zlepšení proběhlo. V současné době se Lucie zklidnila, zlepšila své chování a minimálně si uvědomila důležitost rodinného zázemí. O své náhradní rodině hovoří často a ráda, sděluje zážitky a dokáže pojmenovat své chyby a prohřešky, kterých se vůči rodině dopouštěla.

Jako řešení proto vidím u Lucie posilování volných vlastností (zejména zdrženlivost, dochvilnost, soustavnost, disciplinovanost, vytrvalost). v praxi to znamená, že by měly být na dívku kladeny menší nároky, aby měla šanci je splnit a dosáhnout vytyčeného cíle. Splnění zadaných úkolů nesmí být bráno jako samozřejmost a přejít jej bez povšimnutí, ale naopak jej vždy veřejně ocenit a pochválit dívku za snahu a ochotu. Tím by Lucie měla získat pocit důležitosti a uznání, který je pro ni velmi potřebný. Na základě jejího výše popsaného naturelu totiž nebude nikdy schopna dosahovat obecně zvyklých standardů. Její vychovatelé se však mohou snažit

o postupné zvyšování nároků na ni kladených, až do téměř srovnatelné úrovně s ostatními. Je potřeba Lucii předem vyjadřovat důvěru, že zadaný úkol splní, přičemž tento úkol musí být zadán jako nějaký zvláštní čin namísto povinnosti.

Co se týče konfliktních situací, pak je dobré nechat odeznít původní afekt a s Lucií diskutovat až poté. Důležité je vyjádřit, co konkrétně vychovatelům/rodičům vadí a jak to prožívají. V žádném případě by se dotyční neměli uchýlit k paušalizovanému negativnímu hodnocení (např. jsi hrozná, zase jsi to neudělala X nelíbí se mi, že jsi zapomněla vyndat nádobí z myčky, jak jsme se domluvili).

Pokud dívka chce vyjadřovat svoje negativní emoce, měli by ji vychovatelé svým vlastním příkladem vést k tomu, aby tak činila kultivovaným způsobem. Z její pasivity by ji mohlo vytrhnout pokračující zapojování do individuálních nebo společných akcí s rodinou, aby viděla, že tím může získat kladné emoce při společných zážitcích. Svoji vyspělostí Lucie tíhne a vzhlíží ke starším dětem, a tak by jí pozitivní prožitky v příjemném prostředí mohly pomoci vyvarovat se vyhledávání zážitků a adrenalinu v závadové partě.

Závěr:

Závěrem je nutno podotknout, že náhradní rodina již odvedla velký kus práce. Věnovala totiž Lucii plnohodnotnou a láskyplnou rodinou péči. Dívka prochází velmi složitým obdobím puberty, kdy hledá sebe sama, a to vše v kombinaci se svou romskou povahou. Zajisté podvědomě ví, že si pozornost rodičů těžko získá skvělými výsledky, a proto je pro ni jednodušší na sebe upoutávat pozornost společensky nepřijatelným způsobem. Rodiče by proto měli slevit ze svých nároků na ni a přijmout Lucku se všemi jejími zvláštnostmi. Tím by jejich další soužití mohlo být možné a pro dívku by bylo tím nejlepším řešením.

IV. ZÁVĚR

Domnívám se, že z výše popsaného je zřejmé, jak nesnadný úkol si na sebe berou lidé, kteří se rozhodnou přijmout za své „cizí“ dítě. Soužití s přijatými dětmi je mnohdy složité a náročné, protože si děti do rodin přinášejí svoji nelehkou minulost, spousty špatných zážitků a návyků, které je potřeba je odnaučit a věnovat jim velkou péči. Jak vidno, i přes veškerý láskyplný přístup se někdy nedá zamezit vzniku výchovných problémů.

Teoretická část této práce byla vypracována za pomoci odborné literatury českých i zahraničních autorů, časopisů, absolventských prací, platné legislativy a internetových zdrojů. Shánění materiálů k danému tématu nebyl problém, protože ho je v současné době nejen na knižním trhu dostatek.

Bakalářská práce měla seznámit s problematikou náhradní rodinné péče obecně a na konkrétním případě pak přiblížit, jaký je život náhradní rodiny s dítětem, které má výchovné problémy. Dále si tato práce dala za cíl zmapovat, jakým způsobem rodina vyvstalou situaci řeší. Práce měla dát odpověď na to, jaké faktory mohly mít vliv na projevení se výchovných problémů vybraného dítěte.

Vypracovaná teoretická část práce pojednávala o tom, jaké formy náhradní rodinné péče v České republice existují a jak se vyvíjela z historického hlediska. Dále se práce věnovala tomu, co musí lidé podstoupit, chtějí-li se stát náhradními rodiči. Poslední kapitola teoretické části se zabývala soužitím náhradních rodičů a přijatých dětí. Doložením, jak to chodí v praxi, byla co možná nejdetailněji zpracovaná případová studie.

Díky empirické části, která byla zpracována na základě pozorování, rozhovorů s náhradními rodiči, jejich dcerou Lucií, sociální pracovnící a vychovatelkou a analýzou poskytnutých materiálů, jsem získala mnoho cenných informací. Dozvěděla jsem se, kdy a jakou podobu měly výchovné problémy Lucie, které se náhradní rodiče snažili řešit nejprve sami. Po neúspěchu hledali pomoc u odborníků (psychologů, psychiatrů, pedagogů). Soustavně spolupracovali se školou, pedagogicko-psychologickou poradnou, lékaři. Když ani toto nevedlo k úspěchu, nezbyla jim jiná možnost, než soudně zažádat o nařízení ústavní výchovy nad Lucií. i po umístění dívky do dětského domova se školou se nadále snažili Lucií pomoci. Brali si ji na dovolenky domů,

případně na akce pořádané náhradními rodinami. Dále spolupracovali se zmiňovanými odborníky a samozřejmě výchovným zařízením. v průběhu psaní této práce se udály změny v chování Lucie, díky kterým se náhradní rodiče rozhodli požádat o zrušení ústavní výchovy. Stejně jako nebylo lehké rozhodnutí, zda Lucku nechat umístit do ústavu, tak stejně lehké nebylo ani to, jestli jí dát další šanci. Není to totiž jen o náhradních rodičích a Lucii, ale i o ostatních dětech v rodině, protože problémy jednoho dítěte ovlivní celou rodinu.

V deváté kapitole této práce byly popsány faktory, které měly vliv na vznik výchovných problémů vybraného dítěte. Tím hlavním je původ dívky. Lucie je romského etnika, o kterém víme, aniž bychom studovali podrobněji odborné materiály, že má svá specifika. U Lucie hrál velkou roli její pasivní přístup k dění kolem ní, pohodlnost a lenost. Je také známo, že u romských dětí a u dívek zvláště, nastupuje dříve puberta. Ta je sama o sobě velmi náročným a složitým obdobím a ještě když se k ní přidá pro Lucii přirozená emotivní výbušnost. Nedá se opomenout ani fakt, že Lucii imponují starší kamarádi se závadovým chováním, na které působí doslova jako magnet a vyloženě je přitahuje. Osobně si myslím, že jedním z důvodů, kvůli kterým se u Lucky projeví výchovné problémy, byl popsán sexuální zážitek v raném dětství.

Vzhledem k tomu, co bylo výše napsáno, se domnívám, že cíle, které jsem si na začátku vytyčila, byly splněny. A zároveň, že bylo odpovězeno na danou otázku.

V průběhu zpracování této práce jsem se setkala s klady, ale také zápory. K pozitivům lze přiřadit obohacení o velké množství nových informací, které byly prospěšné pro práci samotnou, ale i pro soukromý život. Setkala jsem se s velmi vstřícným přijetím ze strany náhradních rodičů, sociální pracovnice, vychovatelky a dokonce i samotné Lucie, což mě překvapilo nejvíce – čekala jsem, že bude zaujímat negativní postoj, nebude se mnou chtít mluvit, ale opak byl pravdou.

Mezi negativa bych zařadila pouze časovou tíseň, jak ze strany konverzačních partnerů, tak ze strany mé.

Na úplný závěr bych na tomto místě chtěla poděkovat náhradním rodičům, že mi poskytli cenné informace, které byly zúročeny v této práci a díky nimž mohla být vůbec vystavěna empirická část. Za totéž patří dík i sociální pracovnici a vychovatelce Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky a v neposlední řadě také

Lucii. Velké díky jim všem patří za vstřícnost, otevřenost a sdílnost. Doufám, že vytvořený text bude ku prospěchu nejen mému, ale také poslouží i dalším lidem, kteří se budou chtít dozvědět více o problematice náhradního rodičovství.

V. POUŽITÉ ZDROJE

1. ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
2. BUBLEOVÁ, V. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001.
3. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
4. KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.
5. MARHOUNOVÁ, J. *Od osamění k nové rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
6. MARHOUNOVÁ, J.; STÝBLOVÁ, M. *Osvojené dítě*. Praha: Mona, 1992.
7. MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
8. MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
9. MATĚJČEK, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-897-0.
10. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
11. SCHOOLEROVÁ, J. E. *Adopce, vztah založený na slibu*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7.
12. SKUTIL, M. a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.
13. SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2003. ISBN 80-86552-62-4.
14. ŠVARŤÍČEK, R. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
15. VESELÁ, R. *Rodina a rodinné právo*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86432-93-9.
16. WESTPHAL, J. *A nikdo ho nechtěl*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1985.

17. ZEZULOVÁ, D. *Domov je místo, odkud tě nevyhodí*. 1. vyd. Olomouc: V. U. G., 2006. ISBN: 80-903799-0-7.

Platná legislativa

18. *Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině*. In: Texty zákonů, právní stav ke dni 15. 10. 2007. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-027-3.
19. *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*. In: Texty zákonů, právní stav ke dni 15. 10. 2007. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-027-3.

Absolventské práce, přednášky a časopisy

20. DVOŘÁK, J. *Proces přejímání dětí s nařízenou ústavní výchovou do náhradní rodinné péče pohledem terénních sociálních pracovníků v kraji Vysočina*. (Absolventská práce) Jihlava: VOŠ sociální, 2006. 70 s.
21. NETOLICKÁ, B. *Problematika velikosti pěstounských rodin*. (Absolventská práce) Jihlava: VOŠ sociální, 2003. 67 s.
22. SMETANOVÁ, E. *Ideály a realita pěstounské péče (Pohled pěstounů z obvodu obce s rozšířenou působností Jihlava)*. (Absolventská práce) Jihlava: VOŠ sociální, 2005. 67 s.
23. ŠEREDOVÁ, A. *Kazuistika*. (přednáška) Jihlava: VOŠ sociální, 12. 3. 2007.
24. ROTREKLOVÁ, E. a kol. Příprava pěstounů a osvojitelů. *Náhradní rodinná péče*, 2003, roč. VI., č. 1, s. 30.
25. SOBOTKOVÁ, I. Výzkum pěstounských rodin – co ukázaly rozhovory. *Náhradní rodinná péče*, 2003, roč. VI., č. 2, s. 29-30.

Internetové zdroje

- ¹ Rosa, A. *Adopce.com: projekt náhradní rodinné péče* [on-line]. c2010, [Citováno 2011-11-20]. Dostupné z: <<http://www.adopce.com/informace/zakladni-pojmy/>>
- ² *Odmaturuj.cz: referáty, seminární práce, maturitní otázky* [on-line]. c2007-2012, [Citováno 2011-01-14]. Dostupné z: <<http://www.odmaturuj.cz/sociologie/historie-vzdelavani-a-vychova-romu/>>

VI. SEZNAM PŘÍLOH

- **Příloha č. 1:** Rozsudek o svěření Lucie do pěstounské péče
- **Příloha č. 2:** Psychodiagnostická zpráva
- **Příloha č. 3:** Zpráva z psychologického vyšetření listopad 2009

Příloha č. 1: Rozsudek o svěření Lucie do pěstounské péče (str. 39)

(z originálu poskytnutého náhradními rodiči)

Okresní soud v Teplicích
94 212 1
Okresní soud v Teplicích
200 212 1 212 1

Číslo jednací : [REDAKCE]

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Okresní soud v Teplicích rozhodl předsedkyní senátu Olgou Bechovou jako samosoudkyní ve věci péče o nezl. Lucii [REDAKCE], nar. 27. 2. 1998, zastoupenou Magistrátem města Teplice jako opatrovníkem, dceru matky [REDAKCE], nar. [REDAKCE] 1972, bytem trvale Teplice, [REDAKCE] t. č. neznámého pobytu, zastoupené opatrovníkem Magdou Štroblovou, vyšší soudní úřednicí Okresního soudu v Teplicích a nezjištěného otce, za účasti Moniky [REDAKCE] nar. [REDAKCE] 1965, v domácnosti, bytem Nová Cerekev [REDAKCE] okr. Pelhřimov a Aleše [REDAKCE] nar. [REDAKCE] 1963, soukromého podnikatele - obor elektromontáže, bytem tamtéž, o nařízení ústavní výchovy a o svěření do společné pěstounské péče,

t a k t o :

Rízení o nařízení ústavní výchovy nezl. Lucie, nar. 27. 2. 1998 se zastavuje.

Nezletilá Lucie [REDAKCE], nar. 27. 2. 1998 se svěřuje do společné pěstounské péče manželům Monice [REDAKCE], nar. [REDAKCE] 1965 a Alešovi [REDAKCE], nar. [REDAKCE] 1963, oba bytem Nová Cerekev [REDAKCE] okr. Pelhřimov.

Pěstounům se ukládá, aby soudu podávali zprávu o výkonu společné pěstounské péče vždy ke dni 31. 12. každého roku.

Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

O d ů v o d n ě n í

Usnesením Okresního soudu v Teplicích ze dne 10. 9. 1998 č. j. [REDAKCE] na návrh Okresního úřadu v Teplicích na nařízení předběžného opatření podle § 76a o. s. ř. byla nezl. Lucie předána do péče Dětského domova v Teplicích, poté co soud zjistil, že o umístění nezletilé do dětského domova požádala sama matka nezletilé s tím, že není schopna zajistit péči o ni, otec nezletilé není zjištěn a jinou osobu schopnou o nezletilou pečovat se nepodařilo zjistit. Bylo třeba urychleně zatímně rodinné poměry nezletilé upravit. Nezletilá byla dne 10. 9. 1998 umístěna v Dětském domově v Mostě, neboť v Dětském domově v Teplicích nebylo volné místo.

Okresní úřad v Teplicích se svým podnětem, který došel dne 7. 10. 1998 Okresnímu soudu v Jindřichově Hradci, domáhá zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy nezletilé, s odůvodněním, že matka pro výchovu nezletilé nemá řádné podmínky, otec nezletilé není zjištěn, nezletilá v té době již byla umístěna v ústavu, a není zde jiné řešení, než nařízení ústavní výchovy. Okresní úřad proto žádá, aby soud ve věci zahájil řízení a po provedeném řízení a dokazování nařídil ústavní výchovu nezletilé. Na základě těchto skutečností Okresní soud v Jindřichově Hradci usnesením ze dne 23. 10. 1998 č. j. ██████████ zahájil řízení o nařízení ústavní výchovy nezletilé dle § 81 o. s. ř. Usnesením ze dne 22. 12. 1998 č. j. ██████████ vyslovil Okresní soud v Jindřichově Hradci svou místní nepřislušnost a věc postoupil Okresnímu soudu v Teplicích jako soudu místně příslušnému.

Rozhodnutím Okresního úřadu v Jindřichově Hradci ze dne 27. 7. 2000 byla nezletilá svěřena do péče budoucích pěstounů manželů Moniky a Aleše ██████████. Toto rozhodnutí nabylo právní moci dne 22. 8. 2000.

Manželé Monika a Aleš ██████████ se svým návrhem ze dne 1. 11. 2000 domáhají svěřeni nezletilé do jejich společné pěstounské péče s odůvodněním, že o nezletilou od 21. 7. 2000 osobně pečují, vzájemně si na sebe zvykli a vznikly zde i citové vazby mezi nezletilou a ostatními dětmi, o něž manželé ██████████ pečují. Pěstouni jsou schopni se o nezletilou kvalitně postarat i do budoucnosti.

Na počátku jednání opatrovník nezletilé uvedl, pokud se týče nařízení ústavní výchovy nezletilé, že nyní se mu jeví řízení o nařízení ústavní výchovy nadbytečné a podnět v této věci vzal zpět.

Pěstouni na počátku jednání uvedli, že na návrhu na svěřeni nezletilé do jejich společné péče trvají a vše si dobře rozvážili.

Matka nezletilé ve své výpovědi před dožádaným soudem uvedla, že rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy nezletilé ponechává na uvážení soudu, chtěla by, aby nezletilá vyrůstala u nějakých rodičů, kteří by jí zajistili lepší život, než měla ona sama. V té době byla ve vazbě, následně ve výkonu trestu. V současné době soud zjistil, že matka již není ve výkonu trestu, na trvalé adrese se nezdržuje, je neznámého pobytu, a proto jí byl pro řízení byl ustanoven opatrovník dle § 29 odst. 3 o. s. ř..

Soud provedl dokazování kromě shora již citovaných usnesení zdejšího soudu a Okresního soudu v Jindřichově Hradci a rozhodnutí Okresního úřadu v Jindřichově Hradci ze dne 27. 7. 2000, především zprávou Dětského domova v Mostě, účastnickým výslechem matky u dožádaného soudu, zprávami Okresního úřadu v Pelhřimově nyní od 1. 1. 2003 Městského úřadu v Pelhřimově, výpisy z rejstříku trestů budoucích pěstounů, zprávou Obecního úřadu Nová Cerekev, lékařskými zprávami o zdravotním stavu budoucích pěstounů a zdravotním stavu nezletilé, fotokopii oddacího listu budoucích pěstounů, daňovým přiznáním pěstouna za r. 2001 a účastnickým výslechem obou pěstounů.

Jak soud zjistil ze zprávy Dětského domova v Mostě, nezletilá v tomto ústavu vyrůstala od 10. 9. 1998, matka jí v ústavu nikdy nenavštívila a neprojevila o ni zájem ani jinak, dle ředitelky ústavu je pro nezletilou vhodná náhradní rodinná péče.

Pokračování

Manželé [REDAKCE] oba jako účastníci řízení jak u dožádaného tak u procesního soudu uvedli, že nezletilou do své péče převzali v červenci 2000, nezletilá si na ně zvykla, oni na ni též, je u nich spokojená, dobře u nich prospívá. Žijí v rodinném domě o velikosti 5+1, k domu patří stodola, dvůr a zahrada, nezletilá má společný pokoj s nezl. Andreou, nar. 1998, kterou mají rovněž v pěstounské péči, vychovávají celkem sedm nezletilých dětí, čtyři jsou jejich vlastní, dvě mají v pěstounské péči a nezletilou Lucii mají v předpěstounské péči. Ke všem dětem přistupují stejně, děti spolu vycházejí velice dobře. Manželství pěstounů trvá více jak 17 let, jak soud zjistil z kopie jejich oddacího listu, pěstouni manželství uzavřeli dne 11. 7. 1985 před Obvodním národním výborem v Praze 8, u obou se jedná o manželství první. Pěstounka je v současné době v domácnosti, pěstoun soukromě podniká v oboru elektromontáže. Matka nezletilou v rodině pěstounů nenavštívila, neprojevila vůbec žádný zájem. Skutečnost, že péče pěstounů o nezletilou je řádná, vyplývá jednak ze zpráv Okresního úřadu v Pelhřimově nyní od 1. 1. 2003 Městského úřadu v Pelhřimově, ze zprávy Obecního úřadu v Nové Cerekvi s tím, že nezletilá si v rodině pěstounů zvykla, je zde spokojená a vytvořily se zde vzájemné citové vazby mezi nezletilou a všemi členy rodiny, v místě bydliště mají pěstouni dobrou pověst. Z výpisů rejstříku trestů vyplývá, že pěstouni zde nemají žádný záznam. Z lékařských zpráv o zdravotním stavu pěstounů vyplývá, že jejich zdravotní stav je dobrý. Pokud se týče zdravotního stavu nezletilé, tato trpí astmatem.

Matka nezletilé jako účastnice řízení u dožádaného soudu v Českých Budějovicích v době, kdy byla ve vazbě ve Vazební věznici v Českých Budějovicích, uvedla, že nezletilá se narodila mimo manželství, otec není zjištěn, o nezletilou matka pečovala za pomoci své sestry a druhá do září 1998, v té době nechala nezletilou umístit do dětského domova, protože neměla prostředky na její řádné zajištění. Od té doby o nezletilou neprojevila žádný zájem. Od 1. 12. 1999 byla matka ve vazbě, byla stíhána pro trestný čin loupeže podle § 243 TrZ. Chtěla by, aby nezletilá vyrůstala v náhradní rodině, která by jí poskytla řádnou výchovu, jakou ona nezletilé poskytnout nemůže.

Pokud se týče nařízení ústavní výchovy nezletilé, podle § 46 odst. 1 zákona o rodině jestliže je výchova dítěte vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Podle odstavce 2 věty první tohoto zákonného ustanovení před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která má přednost před výchovou ústavní. Jak vyplývá z důkazů uvedených shora v době zahájení řízení, matka o nezletilou nepečovala, ta byla od 10. 9. 1998 byla vychovávána v ústavu a matka o ni neprojevila žádný zájem. Ke změně došlo v červenci 2000, kdy nezletilá byla rozhodnutím Okresního úřadu v Jindřichově Hradci svěřena do péče manželům [REDAKCE] kteří o ni pečují dosud a podali návrh na svěřeni nezletilé do jejich společné pěstounské péče. Nezletilé tak byla zajištěna náhradní rodinná péče, opatrovník nezletilé také z tohoto důvodu na nařízení ústavní výchovy nezletilé netrval a svůj podnět v této věci vzal zpět. Vzhledem k těmto zjištěním soud řízení o nařízení ústavní výchovy nezletilé zastavil (§ 96 o. s. ř.).

Pokud se týče návrhu manželů [REDAKCE] na svěřeni nezletilé do společné pěstounské péče podle § 45a odst. 1, 2 zák. o rod. soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě,

jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřeni do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte. Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské manželů. Ze shora uvedeného vyplývá, že matka není schopna o nezletilou pečovat a od září 1998 o ni neprojevuje zájem. Otec nezletilé není zjištěn. Nezletilou převzali v červenci 2000 do své péče manželé [REDACTED], jejich péče o ni je po všech stránkách řádná, způsobem svého života skýtají záruku řádné výchovy nezletilé i do budoucnosti. Vzhledem k těmto zjištěním, soud vyhověl jejich návrhu a svěřil nezletilou do jejich společné pěstounské péče, doporučil tak i opatrovník, je tak plně v zájmu nezletilé samotné.

Výrok o náhradě nákladů řízení je odůvodněn § 146 odst. 1 písm. a) věta před středníkem o.s.ř., podle kterého žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku, jestliže řízení mohlo být zahájeno i bez návrhu.

Poučení: Proti tomuto rozsudku lze podat odvolání do 15 dnů ode dne jeho doručení ke Krajskému soudu v Ústí nad Labem, prostřednictvím soudu podepsaného v 7 vyhotoveních.

V Teplicích dne 26. 3. 2003

Olga Bechová, v. r.
soudce

Za správnost vyhotovení:
Irena Kliková

Příloha č. 2: Psychodiagnostická zpráva (z originálu poskytnutého náhradními rodiči)

II. PSYCHODIAGNOSTICKÁ ZPRÁVA

Nezl. Lucie [REDAKCE] nar. 27. II. 1998

a) Z dokumentace: Děvče v DDU na žádost pěstounů Dietrichových, v jejichž péči je od r. 2000. Rodina početná, má 4 vlastní děti a 6 v pěstounské péči, některé jsou již zletilé. Některé z dětí v rodině mají problémy zdravotní, výchovné, Lucie je v současnosti nejproblémovější. Lucie od narození v DD Most, ve 2 letech pěstouni vzali. Biol. otec neuveden, matka zanechala dceru v porodnici, že není schopna o ni pečovat. S dívkou od začátku ŠD problémy pro odbržděné projevy, hrubé výrazy, sexuální narážky. Pro stížnosti učitelů a rodičů spolužáků matka rok učila děvče sama. I doma škodolibá, odmítá dodržovat domácí pravidla, vyvolává konflikty, provokuje ostatní děti.

V PPP diagnostikovány výrazné dyskalkulické obtíže operacionálního charakteru, oslabení časoprostorové orientace a logického uvažování. Indikace pro integraci nebyla potvrzena. Dále zjištěna přetrvávající dyslektické obtíže dysortografické a dysgrafické.

Rodina spolupracuje s klin. psycholožkou Cimlovou, PPP, byla vyšetřena na sexuologii, neurologii, endokrinologii, gynekologii, kožním, očním, alergologií.

V rodině neustále vyvolává konflikty, zručně manipuluje s informacemi a polopravdami, napadá i starší děti, babičku, používá nejen vulgární výrazy a gesta, ale i fyzické násilí. Obdobně je chování i ve škole, je-li sama venku bez dozoru, vždy problémy.

Ve škole pracuje pomalu, často nesplní ani úkoly menšího rozsahu, písmo téměř nečitelné, někdy neplní domácí úkoly, chování s vykyvy.

b) Vlastní vyšetření :

Přichází vždy ochotně, sama se dalších kontaktů dožaduje. Obj. hezká rómská dívka pevného habitu, převážně vážného až zamračeného výrazu s nižší mimikou, kučnaté vlasy, brýle, ledabyle upravená.

Svěřuje, že v DDU je proto, že zlobila a mamka to s ní už nemohla vydržet. Odmlouvala, na mamku i napřáhla ruku, teď jí to mrzí.

Chodí do V. tř. ZŠ, šla do školy v 7 letech, v pololetí měla 2 x 4 /M a Pí/. Z chování I.

Rodina: mamka se stará o děti, tatka jezdí na stavby, je jich 10 dětí, ale 3 už jsou pryč /Šárka je vdaná a čeká miminko, Pavel bydlí v Praze, kde pracuje a Vašek se odstěhoval na vrakoviště/. V rodině je od 3 let, ví že se narodila v Teplicích a byla v Koj. ústavu v Mostě. Podá obšírné informace o všech dětech, spont. sděluje, že je má všechny ráda, mamku nejvíce.

Zájmy: ráda chodí ven se psy, hraje na PC, na klarinet, ráda pomáhá se zvířaty a s vařením. Jedna sestra chodí na hotelovku, také by tam chtěla až vyjde školu.

V testových vyšetřeních:

Přistupuje k úkolům suverénně, v projevech bez zábran, velmi povrchní, v přizpůsobení rozporuplná – občas dospělácké projevy stídnají primitivně infantilní. Nizká představitivost, huře usměrnitelná, velmoji nepřesná v prováděních, postupuje cestou ZK – omyl, přetrvává zrcadlové vizuální vnímání.

Dle WISC se intelekt jeví v slabém průměru, intetestový rozptyl značný. Nadprůměrný kontakt s realitou odráží dobrou krátkodobou vizuální pozornost. V normě je porozumění sociálním situacím, zevšeobecnování a skládání. Mírně podprůměrné jsou všeobecné a školní vědomosti, bezprostřední paměť a dlouhodobá vizuální koncentrace pozornosti. V hlubším podprůměru jsou počty, schopnost plošné analýzy a syntézy a učení se novým asociacím včetně psychomotorického tempa. Rozptyl výkonů nasvědčuje lehké organicitě.

Afektivita nevyrovnaná s převahou simpexních tendencí, upozorňuje na sebe množstvím psychosomatických stesků, určitou vztahovačností, je impulzivní.

Projekce svědčí pro nevyrovnanost vývoje, je senzitivní, závislá na rodině, zároveň impulzivní až agresivní, silné pudová s vysokou potřebou uznání, ocenění, obdivu.

Sebevědomí a sebehodnocení kolísavé, často extrémní.

Přeje si jet domů, aby byla hodná a aby se s ní maminka nemusela trápit.

Souhrn: Dívka somaticky předbíhá svůj mentální věk, zvýšeně pudová s důsledky citové deprivace. Má silnou potřebu zaujmout okolí, vzbudit zájem o svou osobu a je ochotná k tomu použít jakékoli potřeby bez schopnosti dostatečné rozumové korekce. Se zráním se zvyšují poruchy chování, zejm. pro nepřijetí obecných norem, opozici a neidentifikaci se s hodnotami rodiny a prostředí v němž vyrůstá.

Závěr: Poruchy chování a přizpůsobení u dívky se SPU nevyrovnaného vývoje. Intelekt t.č. v slabé normě.

Doporučení: Návrat do rodiny, nepodléhat, či nepřikládat mimořádný význam jejím možná až účelovým psychosomatickým steskům, provokovat k činnosti, oceňovat, dle možnosti zapojit do org. zájmové aktivity..

V případě dalšího selhávání a rezignace rodiny umístění v následném zařízení dle aktuálních problémů.

Datum: 7. IV. 2009

Vyšetřila: PhDr. Božena Kadubcová

Příloha č. 3: Zpráva z psychologického vyšetření listopad 2009 (str. 37, 41)

(z originálu poskytnutého náhradními rodiči)

Zpráva z psychologického vyšetření

Jméno a příjmení : Lucie [redacted]
Rodné číslo: [redacted]
Bydliště: Nová Cerekev [redacted]
Diagnosa: Poruchy chování a adaptability u dívky s podprůměrným intelektem .

Vyšetření provedeno na žádost: pěstounské rodiny

Dat vyšetření: listopad 2009

(CHV=11 let)

Jmenovaná je v péči pěstounské rodiny. Toto péči lze hodnotit jako kvalitní s opravdovým zájmem o dítě a snahou mu vytvořit kvalitní životní podmínky. Jmenovaná je v péči mé ordinace od r.2004. Od počátku se jednalo o temperamentní dívku se sklony k negativismu a sníženou složkou přizpůsobivosti. Měla problém respektovat autoritu učitele, dostávala se pro své impulsivní chování do sporu s vrstevníky. Nízká motivovanost pro osvojování si vědomostí pak byla další „konfliktní“ situací, kterou musela rodina řešit. Pro dg. SPU a snahu dívky pomoci byla jmenovaná rok vzdělávána formou domácí výuky. Přes krátkodobé zlepšení však přetrvávala nekázeň, nízká motivovanost pro osvojování si vědomostí, problém s respektováním režimu obecně. Provokativní a útočné chování se u ní náhle mění a vše prezentuje následně jako situaci v níž ona je „obětí“.

Od r. 2008 dochází k zesílení negativismu a nepřizpůsobivosti, kdy o sebe odmítá pečovat, odmítá pečovat o své věci a prostředí svého pokoje. Neustále provokuje a narušuje soukromí ostatních dětí, dokáže být velmi agresivní a nelibostná ve svých výpadech k ostatním členům rodiny i spolužákům. Odmítá direktivitu a kritiku. Objevuje se hrubé chování k pěstounce i ostatním autoritám. Vše vyústilo v potřebu diagnostického pobytu (únor-duben 2009), jehož cílem mělo být „přehodnocení“ své životní situace u Lucie. Efekt tohoto byl velmi krátkodobý a po návratu do rodinného prostředí dochází k dalšímu rozvoji poruchového chování (Odmítá povinnosti spojené se školou, odmítá se přizpůsobit jakémukoliv režimu, není schopna funkční a racionální komunikace s autoritami, odmítá omezení, dominuje parazitní představa životního stylu, zesiluje se zájem o druhé pohlaví a potřeba „totální volnosti“). Pokud tomu tak není objevuje se vulgární a agresivní chování k pěstounům i ostatním členům rodiny.) Opouští zájmové aktivity. Otázka vzdělávání ji irituje, odmítá se učit i když doposud nemá dostatečně osvojeno trivium tak „aby mohla pokračovat v dalším vzdělávání. I přes ohledy a individuální studijní plán ji téměř nelze donutit k učení (nenosí si pomůcky, nepřipravuje se, zatajuje povinnosti). Chování vyústilo v to, že Lucie musí být pod přísnou kontrolou jinak „škodí“, vyvolává konflikty a navádí ostatní děti k účasti na nebezpečných aktivitách. Je velmi hrubá, nerespektuje odstup v jednání a ani autoritu. Nerespektuje soukromí ostatních členů rodiny. Jakékoliv omezení se stává zdrojem nepřiměřeného reagování z její strany a dlouhodobého konfliktu. Viníkem je vždy v okolí.

Je zcela nekritická, sebestředná, převažuje chování s asociálními prvky směřujícími ke kriminálnímu skutku. Vše devastuje rodinnou atmosféru a stává se zátěží pro ostatní členy rodiny. Blokuje přirozené aktivity rodiny a ostatními dětmi je označována jako nejproblémovější členka rodiny s dlouhodobě naprosto neúnosným chováním. Dominuje manipulativní chování s okolím, lhaní, naprosté nerespektování jakéhokoliv režimu či povinností. Rodina, ve snaze Lucii pomoci, vyhledala i psychiatrickou péči. Veškerá snaha rodiny a pěstounů se však májí účinkem. U Lucie se objevuje potřeba zcela nevázaného života ve společnosti „party“.

S ohledem na výše jmenované docházím k závěru, že u nezl. pěstounská rodina vyčerpala všechny možnosti a za daných okolností mohu doporučit, **aby nad nezl. byla nařízená ústavní výchova a tato byla zařazena výchovného zařízení pro nezl. s poruchami chování.**

Závěr: Aktuální úroveň rozumových schopností odpovídá podprůměru. Osobnost emočně nestabilní, impulsivní, nepřizpůsobivá, s dissociální sympt., s disharmonickým vývojem a poruchami chování.

